

Charter
courses

ПРОУЧВАНЕ НА КАЗУСИ, СВЪРЗАНИ С ХАРТАТА

—
РЪКОВОДСТВО ЗА ОБУЧИТЕЛИ

E-LEARNING.FRA.EUROPA.EU

СЪКРАЩЕНИЯ

ECLI	Европейски идентификатор за съдебна практика
FRA	Агенция на Европейския съюз за основните права
ЕКПЧ	Европейска конвенция за защита на правата на човека и основните свободи
ЕС	Европейски съюз
ЕСПЧ	Европейски съд по правата на човека
ОВ	Официален вестник
Съд на ЕС	Съд на Европейския съюз
ХОПЕС	Харта на основните права на ЕС

Люксембург: Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.

© Агенция на европейския съюз за основните права, 2023 г.

Възпроизводството е разрешено, при условие че се цитира източникът.

Разрешенията за използване или пресъздаване на снимков или друг материал, който не представлява авторско право на Европейската Агенция за основни права, трябва да бъдат взети директно от носителите на авторското право.

Нито Европейската Агенция за основни права, нито някой друг, действащ от името на Европейската Агенция за основни права, носи отговорност за евентуалното използване на предоставената информация.

Print	ISBN 978-92-9489-092-4	doi:10.2811/534105	TK-01-21-499-BG-C
PDF	ISBN 978-92-9489-109-9	doi:10.2811/67	TK-01-21-499-BG-N

Снимки:

Страница 7: © Charlie's/stock.adobe.com
Страница 9: © pressmaster/stock.adobe.com
Страница 14: © de Art/stock.adobe.com
Страница 22: © Bacho Foto/stock.adobe.com
Страница 28: © paulaphoto/stock.adobe.com
Страница 34: © Eakrin/stock.adobe.com
Страница 41: © Viacheslav Lakobchuk/stock.adobe.com
Страница 47: © WoGi/stock.adobe.com
Страница 53: © Evgeny/stock.adobe.com
Страница 61: © sonjanovak/stock.adobe.com

ПРЕДГОВОР

Хартата на основните права на Европейския съюз (ХОПЕС) представлява декларацията на ЕС за правата на човека. Тя неизменно обвързва институциите на ЕС и държавите членки, когато действат в обхвата на правото на Съюза. Далеч не е лесно обаче да се прецени дали конкретен случай попада в обхвата на правото на Съюза. Ето защо е необходимо на практикуващите юристи да се осигурят обучение и учебни материали, за да могат да разберат приложното поле на Хартата, както е установено в член 51 от нея.

Целевата аудитория, която се нуждае от обучение във връзка с Хартата и нейното приложно поле, надхвърля рамките на съдебната власт и практикуващите юристи. Както изтъква Съветът на Европейския съюз: „Предотвратяването на нарушенията на основните права изисква подходящо обучение на всички участници във веригата на прилагане на Хартата, включително НИПЧ, органите по въпросите на равенството и организациите на гражданското общество. [...] Съветът подчертава значението на университетите и училищата за обучение на практикуващи юристи за популяризирането на знанията за Хартата чрез академични изследвания и обучителни дейности, включително в сътрудничество с институциите на Съюза, националните органи и организациите на гражданското общество“¹.

Освен това Съветът призова „държавите членки да проучат допълнителни начини за подобряване на професионалната подготовка на специалистите в съдебната система и други практикуващи юристи във връзка с Хартата, като използват специализирани учебни материали, включително инструменти за електронно обучение“², като предложи държавите членки да насърчават различните общности от практикуващи юристи отново да поставят акцент върху прилагането на Хартата на национално равнище, включително като използват учебните ресурси и материали, разработени от Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA).

FRA е независимият експертен орган на ЕС в областта на основните права, като предлага съдействие и съвети в тази сфера на ЕС и неговите държави членки. Констатациите на FRA сочат, че потенциалът на Хартата на национално равнище все още не се използва напълно³. В тази връзка FRA започна да разработва учебни материали, включително курсове за електронно обучение, които могат да се използват от учителите при предоставянето на обучение във връзка с Хартата на съответните групи практикуващи юристи. Настоящото ръководство за обучители има за цел да осигури насоки по отношение както на организирането, така и на провеждането на такива обучения, въз основа на поредица от проучвания на казуси, които в бъдеще ще бъдат разширени⁴. Коментари и предложения могат да се изпращат на адрес: charter@fra.europa.eu. Препоръчва се ръководството да се използва в съчетание с други ресурси и материали на FRA във връзка с Хартата, като например базата данни [Charterpedia \(https://fra.europa.eu/en/eu-charter\)](https://fra.europa.eu/en/eu-charter) и наръчника „[Прилагане на Хартата на основните права на Европейския съюз при законотворчеството и разработването на политики на национално равнище](#)“.

¹ Съвет на Европейския съюз (2021 г.), Заключение относно укрепването на прилагането на Хартата на основните права в Европейския съюз, 8 март 2021 г., стр. 5, адрес: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6795-2021-INIT/bg/pdf>

² Съвет на Европейския съюз (2021 г.), loc. cit., стр. 9, адрес: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6795-2021-INIT/bg/pdf>

³ FRA (2019 г.), Ten years on: unlocking the Charter's full potential (Десет години по-късно: отключване на пълния потенциал на Хартата), на разположение [тук](#) на английски, немски, полски, португалски, словенски и френски език.

⁴ Изказваме благодарности на д-р Мирям де Мол, която предостави първия проект на проучванията на казуси, използвани в настоящото ръководство. Благодарим и на членовете на научния комитет на FRA, които представиха коментари по по-ранни варианти.

СЪДЪРЖАНИЕ

Съкращения	2
Предговор	3
Съдържание	4
ВЪВЕДЕНИЕ КЪМ РЪКОВОДСТВОТО	7
Защо се използват проучвания на казуси?	7
Какво позволяват и изискват семинарите, основани на проучване на казуси?	7
Кои са обучителите?	7
Коя е целевата аудитория?	8
Структура на ръководството	8
Съвети за обучителите	8
За допълнителна информация ...	8
ОРГАНИЗИРАНЕ И ПРОВЕЖДАНЕ НА КУРСОВЕ ЗА ОБУЧЕНИЕ	9
Учебни материали	9
Общи цели на обучението	9
Разработване и провеждане на семинар за обучение	10
Съображения при разработването на обучение	10
Провеждане на семинар за обучение	10
Оценка на обучението	12
Други материали и ресурси на FRA, свързани с Хартата	12
Допълнителна литература: коментари по всеки член от Хартата	13
КАЗУС 1 ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА СРОКА НА ПРЕДИЗВЕСТИЕТО ЗА УВОЛНЕНИЕ	14
Листовка за участниците	14
Кои разпоредби от правото на ЕС са от значение тук?	14
Кои разпоредби от националното право се прилагат?	15
Въпроси	16
Контекстуална информация за обучителите	18
Въпроси и отговори	18
Допълнителна литература	21

КАЗУС 2 – ПРЕКРАТЯВАНЕ НА ТРУДОВОТО ПРАВООТНОШЕНИЕ И ПРАВО НА ПЛАТЕН ГОДИШЕН ОТПУСК	22
Листовка за участниците	22
Кои разпоредби от правото на ЕС са от значение тук?	22
Кои разпоредби от националното право се прилагат?	22
Въпроси	23
Контекстуална информация за обучителите	25
Въпроси и отговори	25
Допълнителна литература	27
КАЗУС 3 – ПЕНСИОННА ВЪЗРАСТ	28
Листовка за участниците	28
Кои разпоредби от правото на ЕС са от значение тук?	28
Кои разпоредби от националното право се прилагат?	29
Въпроси	29
Контекстуална информация за обучителите	31
Въпроси и отговори	31
Допълнителна литература	33
КАЗУС 4 – МОНТИРАНЕ НА ЕЛЕКТРОМЕРИ В РОМСКИ КВАРТАЛИ	34
Листовка за участниците	34
Кои разпоредби от правото на ЕС са от значение тук?	34
Кои разпоредби от националното право се прилагат?	35
Въпроси	36
Контекстуална информация за обучителите	38
Въпроси и отговори	38
Допълнителна литература	40
КАЗУС 5 – ИЗПОЛЗВАНЕ НА ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ТЕСТОВЕ ЗА ПОТВЪРЖДАВАНЕ НА СЕКСУАЛНАТА ОРИЕНТАЦИЯ	41
Листовка за участниците	41
Кои разпоредби от правото на ЕС са от значение тук?	41
Въпроси	42
Контекстуална информация за обучителите	44
Въпроси и отговори	44
Допълнителна литература	46
КАЗУС 6 – СПИРАНЕ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА РЕШЕНИЕ ЗА ВРЪЩАНЕ	47
Листовка за участниците	47
Кои разпоредби от правото на ЕС са от значение тук?	47
Кои разпоредби от националното право се прилагат?	48
Въпроси	48
Контекстуална информация за обучителите	50
Въпроси и отговори	50
Допълнителна литература	52

КАЗУС 7 – НЕПРОФЕСИОНАЛНА ЖУРНАЛИСТИКА В YOUTUBE	53
Листовка за участниците	53
Кои разпоредби от правото на ЕС са от значение тук?	53
Въпроси	54
Контекстуална информация за обучителите	57
Въпроси и отговори	57
Допълнителна литература	59
КАЗУС 8 – ЗАДЪЛЖЕНИЕ НА ДОСТАВЧИЦИТЕ НА ДАЛЕКОСЪОБЩИТЕЛНИ УСЛУГИ ЗА ЗАПАЗВАНЕ НА МЕТАДАНИ	61
Листовка за участниците	61
Кои разпоредби от правото на ЕС са от значение тук?	61
Кои разпоредби от националното право се прилагат?	62
Въпроси	62
Контекстуална информация за обучителите	65
Въпроси и отговори	65
Допълнителна литература	69
ПРИЛОЖЕНИЕ: ФОРМУЛЯРИ ЗА ОЦЕНКА	70

ВЪВЕДЕНИЕ КЪМ РЪКОВОДСТВОТО

Настоящото ръководство е предназначено за използване от обучители (правни експерти), които провеждат присъствени семинари за обучение във връзка с Хартата на основните права на Европейския съюз (Хартата – ХОПЕС). Семинарът се основава на набор от проучвания на казуси, насочени в по-голямата си част към тематични области като заетост, недискриминация, убежище и миграция, защита на данните и информационно общество. Проучванията на казуси се отнасят предимно до приложимостта на Хартата.

Своевременно може да бъдат добавяни казуси от други тематични области на Хартата.

Казусите са почерпени от съответната практика на Съда на Европейския съюз (Съда на ЕС). Същите казуси се използват в онлайн курса, достъпен на създадената от Агенцията платформа за електронно обучение <https://e-learning.fra.europa.eu/>.

Проучванията на казуси, свързани с Хартата (и други ресурси и учебни материали на FRA), могат да се използват както в присъствените семинари, така и в онлайн курса във връзка с Хартата. Възможни са и решения за смесено обучение, при които присъственото обучение се съчетава с онлайн сесии.

Защо се използват проучвания на казуси?

Като се има предвид целевата аудитория на семинара, който е предназначен за пълнолетни лица и правни експерти, важно е учителят(ите) да възприеме(ат) основан на участието подход и да използва(т) интерактивни учебни средства, например проучвания на казуси. Целта при проучването на казуси е на участниците да се представят сценарии, възможно най-близки до тези, които могат да срещнат на работното място. Това ще им позволи да анализират проблема и сами да намерят разумни и работещи решения. На участниците се дава възможност да преминат през процеса по вземане на решения и по този начин се създава учебна сре-

да, ориентирана към предприемането на действия. Това означава, че за постигане на учебните цели участниците в семинара трябва да участват активно в процеса. Освен това проучванията на казуси представляват учебен метод, който изисква високо ниво на тълкуване и дискусия между участниците, както и между тях и учителя(ите). Чрез този процес голяма част от отговорността за обучението се прехвърля по естествен път върху участниците.

Какво позволяват и изискват семинарите, основани на проучване на казуси?

Присъствените семинари за обучение са учебна дейност с огромен потенциал, тъй като осигуряват личен контакт между учителя(ите) и участниците и позволяват персонализиране на семинарите по теми, отговарящи на нуждите на конкретната целева аудитория. Същевременно те позволяват висока степен на взаимодействие и участие, но са сравнително времеемки и скъпи (подготовка, разработване на проучванията на казуси, пътуване и настаняване, представяне, оценка и последващи действия). Следователно резултатът трябва да оправдае инвестицията, особено когато ресурсите са ограничени. За да се използват семинарите по най-добрия начин, целевата група и целите трябва да бъдат ясно определени. Освен това за всеки семинар трябва да се направи отделен анализ на нуждите от обучение, методиката за обучение, методите за участие и формулярите за последваща оценка, за да се гарантира прецизно насочване към участниците и тяхното взаимодействие.

Кои са учителите?

Предвижда се обучението да може да се осигурява от правни експерти със задълбочени познания за

Хартата, които притежават умения за предразполагане към участие и взаимодействие.

Коя е целевата аудитория?

Основната целева аудитория за учебните семинари е:

- съдебната власт (например съдии, прокурори и др.)
- длъжностни лица, участващи в националните законодателни и административни органи, като правителства, парламенти, регионални и местни органи
- правен персонал, назначен в институции за защита на правата на човека или организации на гражданското общество в държавите членки
- студенти по право.

Структура на ръководството

Ръководството осигурява общо въведение в методиката на семинарите, основани на проучвания на казуси. То съдържа указания и процедури за организиране и провеждане на семинари. Освен това в него са описани осем казуса, които включват уводни бележки, въпроси и отговори, както и списък с допълнителна литература. За всеки отделен казус е предоставена контекстуална информация за учителите и листовка за участниците.

Съвети за учителите

В ръководството се дават препоръки за методите, които могат да се използват за разработване и провеждане на сесии на работните групи с помощта на материалите от проучването на казусите. Освен това се предоставят съвети за интегрирането на казусите в цялостен семинар за обучение във връзка с Хартата.

Съветите включват:

- общо описание на учебните материали
- начини за включване на учебните материали в семинар
- учебни цели за участниците в семинара
- предложена методика за разработване и провеждане на сесия от семинара
- описание на всеки от осемте казуса (контекстуална информация за учителите)
- други ресурси и материали на FRA, свързани с Хартата.

Освен това се препоръчва учителят(ите) да ангажира(т) целевата(ите) група(и) предварително, т.е. да се свърже(ат) с регистрираните участници преди началото на курса и преди изготвянето на окончателната програма. Това следва да включва анализ на нуждите от обучение, за да се определят индивидуалните изисквания за обучение (както и всички специфични нужди от гледна точка на достъпността или други проблеми). Този процес ще гарантира, че семинарът отговаря на интересите на всеки участник. Този предварителен контакт може да се използва и за задаване на въпроси относно подготовката на всеки участник и за проверка на настоящите му знания и умения във връзка с Хартата.

За допълнителна информация ...

Допълнителна информация за работата на FRA във връзка с Хартата и наличните ресурси, свързани с Хартата, може да бъде намерена на уебсайта на Агенцията на адрес: <https://fra.europa.eu/en/eu-charter>.

Ако имате въпроси относно настоящото ръководство или неговото съдържание, свържете се с: charter@fra.europa.eu.

ОРГАНИЗИРАНЕ И ПРОВЕЖДАНЕ НА КУРСОВЕ ЗА ОБУЧЕНИЕ

Учебни материали

Учебните материали са структурирани около набор от осем казуса, отнасящи се до Хартата. Всички те се основават на дела, по които Съдът на ЕС се е произнесъл, и включват контекстуална информация за учителите и листовка за участниците.

Казусите обхващат четири области на политиката: трудово право, равенство и недискриминация, убежище и миграция, както и защита на данните и информационно общество. В рамките на тези области са обхванати по целесъобразност различни ключови измерения, като например връзката с Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) (член 52, параграф 3 от Хартата), ограничаването на правата (член 52, параграф 1 от Хартата), прякото действие и хоризонталната приложимост.

Проучванията на казуси са предназначени за използване в сесии на работни групи с продължителност 30–45 минути и с максимум 12 участници.

Всяко проучване на казус включва въпрос относно приложимостта на Хартата (член 51, параграф 1), който винаги е първият въпрос. Проучванията на казуси са разработени по начин, който позволява този въпрос да отпадне. Това може да е уместно например за обучителни сесии с няколко работни групи, които се занимават с проучване на повече от един казус.

Проучените казуси са:

КАЗУС	НАИМЕНОВАНИЕ	ТЕМА
Казус 1	<i>Kücükdeveci</i> (C-555/07)	Заетост
Казус 2	<i>Bauer</i> (C-569/16 и C570-16)	Заетост
Казус 3	<i>Soukupová</i> (C401/11)	Недискриминация
Казус 4	<i>ЧЕЗ</i> (C-83/14)	Недискриминация
Казус 5	<i>F.</i> (C-473/16)	Убежище и миграция
Казус 6	<i>Abdida</i> (C-562/13)	Убежище и миграция
Казус 7	<i>Buivids</i> (C-345/17)	Защита на данните и информационно общество
Казус 8	<i>Tele2 Sverige</i> (C-203/15 и C-698/15)	Защита на данните и информационно общество

Препоръчва се в допълнение към контекстуалната информация и листовките учителите да използват следните материали:

- наръчника на FRA: [Прилагане на Хартата на основните права на Европейския съюз при законотворчеството и разработването на политики на национално равнище](#) и по целесъобразност други материали и инструменти на FRA във връзка с Хартата (вж. списък тук: <https://fra.europa.eu/en/eu-charter/fra-charter-resources>)
- [пълния текст на Хартата](#), включително дял VII от нея (Общи разпоредби относно тълкуването и прилагането на Хартата)
- [разясненията](#) по член 52, параграф 1 и член 52, параграф 3, както и по всяка друга разпоредба от Хартата, която има отношение към разглеждания казус (членовете са посочени в раздела „Право на ЕС“ на всеки казус).

Общи цели на обучението

Въпреки че всяко проучване на казус има за цел да илюстрира специфични въпроси, свързани с приложимостта на Хартата, има общи цели на обучението за пълния набор от казуси, които се очаква да бъдат постигнати от участниците в семинар. Тези цели са описани по-долу.

След завършване на курса за обучение участниците следва да могат:

- да приемат, че Хартата не се прилага във всички случаи, а само в случаите, попадащи в обхвата на правото на Съюза (член 51, параграф 1 от Хартата)
- да разбират как се използва член 51, параграф 1 от Хартата в конкретен случай
- да обясняват връзката между Хартата и ЕКПЧ (включително практиката на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ), като използват член 52, параграф 3 от Хартата и разясненията относно Хартата
- да разбират и прилагат член 52, параграф 1 в конкретен случай
- да придобият практически опит при анализ и оценка на конкретни случаи въз основа на Хартата
- да обясняват добавената стойност на Хартата, например по-широкия обхват на член 47 от Хартата в сравнение с член 6 от ЕКПЧ
- да разбират, че Хартата може да има хоризонтално пряко действие
- да обясняват прякото действие на принципа на недопускане на дискриминация в националните производства
- да използват материалите на FRA, свързани с Хартата, например наръчника на FRA.

Разработване и провеждане на семинар за обучение

Съображения при разработването на обучение

Има някои съображения, които трябва да се вземат предвид при разработването на семинар за обучение. Те включват:

- броя на участниците в курса на обучение
- средните знания и очаквания на участниците в семинара
- наличието на модератор/асистент за групова работа
- наличието на помощни цифрови технологии, като например онлайн инструменти за гласуване
- броя на казусите, които ще бъдат обхванати от обучението.

Броят на участниците в даден курс на обучение ще повлияе на нивото на взаимодействие, което се осъществява, както и на разработването на самия курс. В идеалния случай курсовете следва да включват относително малки групи, които преминават заедно през казусите с помощта на модератор или асистент. При по-малките курсове това

лице може да бъде учителят, но при по-големите курсове, включващи множество групи, би било желателно да се осигурят допълнителни обучители или асистенти. Възможно е също така да се провеждат по-големи курсове без помощта на асистенти за групите, но това може да понижи качеството на учебния процес за участниците.

Асистентите имат две роли: те действат като модератори на дискусиите, които се провеждат в рамките на групата, и могат също така да служат като източник на експертен опит за насочване на групата в работата по казусите.

Наличието на помощни цифрови технологии, като например софтуер за гласуване, може да помогне при управлението на семинара. Тези инструменти са особено полезни, когато семинарите се предлагат онлайн, като се има предвид, че гласуването или участието чрез мобилните телефони на участниците позволява да се създаде елемент на взаимодействие. Такива инструменти могат да се използват и в присъствените семинари, тъй като подобряват учебния процес за участниците.

Този набор от учебни материали на FRA е разработен за представяне под формата на модули. Обучението по всеки казус може да бъде представено като самостоятелен курс или да се съчетае с други, така че курсът да обхваща няколко или всички казуси в различни дни.

Семинарите следва да се предшестват от встъпителна презентация, която следва да обхваща някои важни въпроси, а именно структурата на курса, учебните му цели, въведение във връзка с Хартата, презентации по конкретни области на политиката, ако е целесъобразно, и всякакви други въпроси, специфични за групата участници, която се обучава.

Провеждане на семинар за обучение

Пълният модул (включително въведение във връзка с Хартата) за проучването на един казус следва да отнема приблизително половин ден. Ако курсът включва повече от един казус, не е необходимо да се повтаря уводната сесия във връзка с Хартата. Модулът може да има следната структура:

- въведение във връзка с Хартата (45–90 минути)
- въведение във връзка със семинара (15–20 минути)
 - структура и цели на курса
 - помощни материали
 - методи на работа
- проучване на казус (30–45 минути)
- пленарна сесия (30–45 минути).

Въведение във връзка с Хартата

Преди началото на сесиите на работните групи по казусите е препоръчително да се направи въведе-

ние във връзка с Хартата, което включва преглед на системата на основните права на ЕС, приложното поле на Хартата, причините, поради които е важно да се провери дали Хартата е приложима и действително да се прилага, и др. В това отношение могат да се използват образователните видеоклипове на FRA относно Хартата.

Уверете се, че е предвидено достатъчно време за анализа на член 51, параграф 1 от Хартата (приложимост на Хартата), тъй като този аспект представлява централен елемент от проучванията на казусите. Приложното поле на Хартата може дори да бъде представено в отделна презентация, тъй като това е важна и сложна тема. Част 1 от наръчника на FRA относно Хартата би могла да бъде полезна при подготовката на такава презентация(и). Обучителят би могъл да предостави на участниците наръчника на хартиен носител като референтен материал. (При поискване до Службата за публикации на ЕС материалите на FRA могат да се изпращат безплатно до мястото на провеждане на обучението, например наръчника относно Хартата на български език: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ed1f87aa-e244-11e8-b690-01aa75ed71a1>. Имайте предвид, че наръчникът е достъпен на 22 езика). Участниците следва също така да бъдат информирани за електронните насоки на FRA относно Хартата, за Charterpedia и за други подходящи ресурси на FRA.

В зависимост от предмета на обучението, неговата продължителност и адресатите му биха могли да се представят презентации по конкретни области/теми на политиката. Това обаче не е задължително изискване, за да може да се работи с проучванията на казуси. Проучванията на казуси са изготвени най-вече с цел да се отчетат мотивите на Съда на ЕС по хоризонталните въпроси, свързани с Хартата, като не се предполага задълбочено познаване на конкретните области на политиката.

Въведение във връзка със семинара (15–20 минути, ако сесията обхваща проучване само на един казус).

На участниците се възлага да работят в групи по определени казуси в зависимост от поставените въпроси и да представят своите констатации на пленарна сесия. Всяка работна група трябва да определи докладчик.

Раздават се листовки, на които са посочени фактите и правният контекст, както и въпрос 1, свързан с член 51, параграф 1 от Хартата, с избор от няколко отговора. Ако при обучението се разглежда повече от един казус, първият въпрос относно член 51, параграф 1 от Хартата може да се зададе при проучването само на един казус, въпреки че това не е необходимо, тъй като съществуват различия между първите въпроси по отделните казуси.

Участниците се приканват да прочетат самостоятелно проучването на казуса и да отговорят на въпрос 1 с избор от няколко отговора, за предпочитане чрез интерактивен онлайн инструмент за презентации (± 10–15 минути). Ако участниците

нямат достъп до такъв инструмент, те могат да отбележат отговора си на хартия. Обяснете, че участниците трябва да се запознаят внимателно с казуса, за да са подготвени за сесията на работната група. Поканете участниците да напуснат залата мълчаливо за кратка почивка, след като са прочели проучването на казуса и са отговорили на въпрос 1.

Обяснение на времето за четене

Участниците ще бъдат с различна степен на познаване на правото на ЕС и владеене на английски език. В резултат на това някои от тях ще се нуждаят от повече време, за да се запознаят с фактите и с правната рамка на казуса, отколкото други. Препоръчва се на участниците да се предостави достатъчно време, за да прочетат казуса. Предимството казусът да се прочете на този етап вместо по време на сесиите на работните групи е, че участниците, които се нуждаят от повече време, няма да се чувстват притиснати от (по-малката) работна група, а приключилите по-бързо могат да излязат тихо за кратка почивка.

Обяснение на индивидуалния и отделния подход към въпрос 1

По отношение на първия въпрос очакваният учебен ефект е най-добър, когато на него се отговори самостоятелно. Освен това е по-добре другите въпроси да се предоставят след като вече е даден отговор на първия въпрос, така че те да не подскажат на участника, че Хартата е приложима.

Когато се използва интерактивен инструмент за онлайн презентации, се препоръчва въпросите/отговорите да бъдат съкратени. По-долу са описани по-подробно последователността и методите на работа.

Семинар за проучване на казус (30–45 минути)

Няма идеален брой участници в групата, но с нарастването ѝ на повече от 5 или 6 души възможността за взаимодействие става все по-ограничена. Групи от 4 или по-малко души също могат да имат недостатъци, например доминиращите личности могат лесно да се наложат над останалите. Ако е възможно, следва да се сформират групи от между 5 и 12 души.

Сесия на работната група с до 12 участници (30–45 минути)

В идеалния случай групата разполага с модератор/асистент. Тази роля може да се изпълнява от учителя с оглед на малкия брой участници. При откриването на сесията на работната група следва да бъде определен докладчик за групите.

Етап 1 (± 15–20 минути) – оценка на приложимостта на Хартата – индивидуално упражнение

Раздайте листовките за семинара на участниците и ги оставете да прочетат първия въпрос относно приложимостта и да го обмислят самостоятелно.

Етап II (± 15–25 минути) — допълнителен анализ на казуса в рамките на групите

Раздайте останалите въпроси и инструктирайте участниците да обсъдят листовката и курсовите материали. След всеки въпрос докладчикът обобщава констатациите на групата, за да ги представи на пленарната сесия.

Употреба при по-големи групи

За групи от над 12 участници е възможно проучванията на казусите да се използват (частично) в интерактивна презентация с онлайн инструмент за гласуване.

Въпрос 1 (относно член 51, параграф 1 от Хартата) по всички казуси може да се използва при група с повече от 12 участници (например по време на презентацията относно член 51). Подходящи за тази цел са казуси 1, 2 и 3.

Казус 1 може да се използва изцяло в по-голяма група, тъй като не е много дълъг, а въпроси 1 и 3 дават възможност за избор между няколко отговора. Въпрос 2 може да отпадне или да се преобразува във въпрос за интерактивен онлайн инструмент за презентации.

Пленарна сесия за обсъждане и обратна връзка (30–45 минути)

Продължителността на тази сесия ще зависи от броя на работните групи.

Въпрос 1 относно член 51, параграф 1: Покажете резултатите от гласуването, като използвате интерактивен онлайн инструмент за презентации чрез мобилните телефони на участниците или, при липса на такъв инструмент, като покажете съответния брой пръсти или обявите резултата на глас. След това се провежда пленарна дискусия (участниците следва да бъдат поканени да обяснят мотивите за своя отговор, преди да се даде верният отговор). Накрая обучителят дава обратна връзка и предоставя на участниците допълнителни обяснения.

По отношение на останалите въпроси докладчикът от всяка група представя констатациите и заключенията на своята група (по четири–пет минути за всеки докладчик). След това се провежда пленарна дискусия. Накрая обучителят дава обратна връзка и предоставя на участниците допълнителни обяснения (на този етап е препоръчително да се използва цифров инструмент за презентации).

Оценка на обучението

Оценката е неразделна част от всяка дейност по обучение. Поради това в края на семинара се препоръчва да се извърши процес на оценка на полученото обучение (например съгласно четирите

нива по модела на Къркпатрик⁵), за да се оцени ефективността на семинара и евентуалните подобрения на програмата. Като минимум в края на учебния семинар на участниците следва да бъде предоставен формуляр за първоначална оценка на първото ниво (реакция). В оценката на първото ниво участниците се приканват да представят непосредствена обратна връзка по отношение на целесъобразността, полезността и интерактивността на обучението. Оценката на останалите три нива (учене, поведение, резултати) може да се извърши онлайн няколко седмици или месеца по-късно, тъй като е необходимо време, за да могат участниците да приложат наученото на работното си място. В приложението са представени два примера за формуляри за оценка на обучението — един за присъствени семинари и един за онлайн семинари.

Други материали и ресурси на FRA, свързани с Хартата

FRA допринася с широк спектър от дейности, материали и курсове за електронно обучение за изпълнението на [стратегията на ЕС за подобряване на прилагането на Хартата на основните права](#). Дейностите за изграждане на капацитет и повишаване на осведомеността за съответните национални институции и мрежи (например в сътрудничество с Европейската мрежа за съдебно обучение, Европейската мрежа на националните органи за равно третиране (Equinet) или Европейската мрежа на националните институции по правата на човека) включват семинари за обучение, курсове за електронно обучение, вебинари и конференции, като например [конференцията за Хартата от 2019 г.](#) или [дебата за Хартата от 2020 г.](#), като и двете прояви бяха организирани съвместно с Европейската комисия (онлайн са достъпни речи и видеоматериали).

Следните материали и курсове за електронно обучение могат да бъдат особено полезни за всяка дейност за обучение във връзка с Хартата.

Електронните насоки относно Хартата представляват интерактивен курс, чиято цел е на съдиите да се осигури подробно ръководство по въпроса дали Хартата е приложима в даден случай. В тях са включени и конкретни примери на случаи. Насоките могат да бъдат намерени на адрес: <https://e-learning.fra.europa.eu/local/customlogin/>.

[Charterpedia](#) е онлайн база данни на европейската (на Съда на ЕС и ЕСПЧ) и националната съдебна практика, свързана с Хартата. В допълнение към съдебната практика, в инструмента за всеки член от Хартата се посочват също така и свързани разпоредби от националното конституционно право,

⁵Kirkpatrick (2016 г.), „Fours Levels of Training Evaluation“ (Четири нива на оценка на обучението), Alexandria (US), American Society for Training & Development. Четирите нива са: реакция, учене, поведение, резултати.

правото на ЕС и международното право, които могат да бъдат от значение за тълкуването на съответния член от Хартата. Освен това в Charterpedia са събрани препратки към използването на Хартата в парламентарни дебати и позовавания на Хартата в академични трудове, включително на по-рядко използвани езици. Базата данни се поддържа постоянно, като ще се добавят нови видове данни и информация.

[Наръчникът на FRA](#) съдържа практически насоки за националните законодатели и създатели на политики, практикуващите юристи и държавните служители, когато проверяват дали Хартата се прилага за даден законопроект или проект на политика. Наръчникът включва и практически контролен списък относно приложимостта на Хартата и проверка на съответствието с Хартата, което позволява на практикуващите юристи да проверяват дали незачитането на Хартата може да бъде обосновано.

Годишният доклад на FRA за основните права винаги включва **глава, посветена на използването на Хартата в национален план**. Вж. например изданието от 2020 г., озаглавено [„Отключване на пълния потенциал на Хартата“](#), което е достъпно на английски, немски, полски, португалски, словенски и френски език.

Двадесет и седем специфични за всяка държава информационни фишове за Хартата са достъпни на английски език и на всички национални езици. Те предоставят информация за Хартата, за нейната роля и за начина, по който тя се използва в 27-те държави – членки на ЕС. Информационните фишове са достъпни на уебсайта на FRA и също така могат да бъдат поръчани от Службата за публикации на ЕС.

Инструментите за повишаване на осведомеността, като например петминутният видеоклип, озаглавен [„Прилагане на Хартата, осигуряване на нашите права“](#), могат да бъдат полезни. Този видеоклип е създаден през 2019 г. и предоставя информация по шестте теми на Хартата. В процес на изготвяне са образователни видеоклипове на FRA, които да се използват в работни и учебни семинари. Инфографика за Хартата може да бъде намерена на адрес: <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/infographics/charters-untapped-potential-nationally>.

Копия на хартиен носител на всички продукти на FRA, свързани с Хартата, могат да бъдат поръчани безплатно от каталога на публикациите на Службата за публикации на ЕС (<https://op.europa.eu/en/web/general-publications/publications>).

За допълнителна информация свържете се с нас на адрес: charter@fra.europa.eu.

Допълнителна литература: коментари по всеки член от Хартата

Barriga, S. (2003 г.), Die Entstehung der Charter der Grundrechte der Europäischen Union (Създаването на

Хартата на основните права на Европейския съюз), Nomos

Bifulco, R., Cartabia, M. и Celotto, A. (2001 г.), L'Europa dei diritti: Commento alla Carta dei diritti fondamentali dell'Unione Europea, il Mulino, Болоня

Holoubek, M. и Lienbacher, G. (eds.) (2019 г.), Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union (GRC-Kommentar) (Коментар относно Харта на основните права на Европейския съюз), 2-ро издание, Manz, Виена

Kellerbauer, M., Klamert, M. и Tomkin J. (eds.) (2019 г.), Commentary on the EU Treaties and the Charter of Fundamental Rights (Коментар относно Договорите за ЕС и Хартата на основните права), Oxford University Press, Оксфорд

Mangas Martin, A. (2008 г.), Carta de los derechos fundamentales de la Unión Europea: Comentario, artículo por artículo, Fundacion BBVA, Билбао

Mastroianni, R., Allegrezza, S., Razzolini, O., Pollicino, O. и Pappalardo, F. (eds.) (2017 г.), Carta dei diritti fondamentali dell'Unione Europea, Giuffrè, Милано

Meyer, J. и Hölscheidt, S. (eds.) (2019 г.), Charta der Grundrechte der Europäischen Union: Kommentar (Коментар относно Харта на основните права на Европейския съюз), 5-о издание

Peers, S., Hervey, T., Kenner, J. и Ward, A. (2021 г.), The EU Charter of Fundamental Rights: A commentary (Хартата на основните права на ЕС), 2-ро издание, CH Beck Hart Nomos, Оксфорд

Picod, F., Rizcallah, C. и Van Drooghenbroeck, S. (2020 г.), Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne: Commentaire article par article (Харта на основните права на Европейския съюз: коментар по всеки член), Bruylant, Брюксел

Sachpekidou E., Tagaras Ch., Kanellopoulou-Malouchou N., Karagiannis V., Lentzis D., Marouda M.-N., Sarmas D., Takis A., Tsolka O., (2020 г.), Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Коментар по всеки член от Хартата на основните права на Европейския съюз), Nomiki Bibliothiki

Онлайн източници:

Хартата на основните права на Европейския съюз: [подготвителни документи](#) и избрани документи (2020 г.). Редактори: Niall Coghlan и Marc Steiert

Мрежа от независими експерти по основните права в ЕС (2006 г.), [Коментар](#) относно Хартата на основните права на Европейския съюз

Toggenburg G. N. (2019–2021 г.), [All EU-r rights](#), онлайн поредица, публикувана в блога Eureka на EURAC Research (на разположение и на италиански език благодарение на [Lo Spiegone](#))

КАЗУС 1 – ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА СРОКА НА ПРЕДИЗВЕСТИЕТО ЗА УВОЛНЕНИЕ ЗАЕТОСТ

Листовка за участниците

Факти по случая

Национален съд по трудови спорове е сезиран със спор между служителката г-жа Ross и частния работодател Kingside относно срока на предизвестие за уволнение. Този срок е бил изчислен въз основа на прослуженото време на служителката. Съгласно националното трудово право не са взети предвид периодите на полагане на труд преди служителката да навърши 25-годишна възраст. Г-жа Ross е наета на работа от Kingside, когато е била 18-годишна, и работи при него в продължение на общо 10 години. Kingside изчислява срока на предизвестие, както ако служителката е имала прослужено време от три години. Г-жа Ross оспорва уволнението си пред националния съд по трудови спорове, като твърди, че срокът на предизвестие ѝ е трябвало да бъде четири, а не три месеца, т.е. да съответства на прослужено време от 10 години. Според г-жа Ross въпросната национална правна уредба – доколкото предвижда, че периодите на заетост преди навършването на 25-годишна възраст не се вземат предвид при изчисляването на срока на предизвестие – е дискриминационна мярка, основана на възраст, която противоречи на правото на Съюза и не следва да бъде прилагана.

Кои разпоредби от правото на ЕС са от значение тук?

Харта на основните права на Европейския съюз (Хартата)

Член 21 – Недискриминация

1. Забранена е всяка форма на дискриминация, основана по-специално на [...] възраст [...].

Директива 2000/78/ЕО относно равното третиране⁶

Според Съда на Европейския съюз Директива 2000/78/ЕО е проявление на принципа на недискриминация, основана на възраст. Настоящият казус възниква след изтичането на срока за транспониране на тази директива.

Член 1 предвижда:

„Целта на настоящата директива е да регламентира основната рамка за борба с дискриминацията, основана на религия или убеждение, увреждане, възраст или сексуална ориентация по отношение на заетостта и упражняването на занятие, с оглед прилагането в държавите членки на принципа за равно третиране.“

Съгласно член 2, параграфи 1 и 2:

„1. За целите на настоящата директива „принципът за равно третиране“ означава, че няма да има пряка или непряка дискриминация въз основа на който и да е от признаците, посочени в член 1.“

2. За целите на параграф 1:

а) проява на пряка дискриминация има, когато едно лице е, било е или би било третирано по-малко благоприятно от друго в сравнима ситуация въз основа един от признаците, упоменати в член 1.“

Член 3, параграф 1 предвижда:

„Настоящата директива се прилага към всички лица от публичния и частния сектор, включително публични органи, във връзка с: [...]“

⁶ Директива 2000/78/ЕО на Съвета от 27 ноември 2000 г. за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите (ОВ L 303, 2000 г., стр. 16).

в) условия за наемане и условия на труд, включително условията за уволнение и заплащане.“

Член 6, параграф 1 гласи следното:

„Независимо от член 2, параграф 2, държавите членки могат да регламентират, че разлики в третирането на основание възраст не представлява дискриминация, ако в контекста на национално право, те са обективно и обосновано оправдани от законосъобразна цел, включително законосъобразна политика по заетостта, трудов пазар и цели на професионалното обучение, и ако средствата за постигане на тази цел са подходящи и необходими.

Такива разлики в третирането могат да включват освен другото:

а) създаването на специални условия за достъп до заетост и професионално обучение, заетост и упражняване на занятие, включително условия за уволнение и възнаграждение, на млади хора, по-възрастни работници, лица, които издържат други лица, за да се насърчава тяхната професионална интеграция или да се осигури тяхната защита;

б) определянето на минимални условия за възраст, професионален опит или старшинство в службата за достъп до заетост или до определени ползи, свързани със заетостта;

в) определянето на максимална възраст за наемане, основана на изискване за обучение за дадената длъжност или необходимост от разумен период на заетост преди пенсиониране.“

Кои разпоредби от националното право се прилагат?

Член 622 от Гражданския кодекс относно срока на предизвестие за уволнение предвижда:

„(1) Предизвестие за прекратяване на трудовото правоотношение със служителя може да бъде връчено със срок на предизвестие от четири седмици до 15-о число или до края на календарния месец.

(2) При прекратяване на трудовото правоотношение от работодателя срокът на предизвестие, ако трудовото правоотношение в дружеството или предприятието:

1. е продължило две години, е един месец до края на календарния месец,

2. е продължило пет години, е два месеца до края на календарния месец,

3. е продължило осем години, е три месеца до края на календарния месец,

4. е продължило 10 години, е четири месеца до края на календарния месец,

5. е продължило 12 години, е пет месеца до края на календарния месец,

6. е продължило 15 години, е шест месеца до края на календарния месец,

7. е продължило 20 години, е седем месеца до края на календарния месец.

При изчисляването на прослуженото време не се вземат предвид периодите преди навършването на 25-годишна възраст от страна на служителя.“

Тази разпоредба произтича от закон от 1926 г. В обяснителните бележки към нея се пояснява, че член 622, параграф 2, второ изречение от Гражданския кодекс отразява преценката на законодателя, че младите работници като цяло реагират по-лесно и по-бързо на загубата на работното си място и че от тях може да се изисква по-голяма гъвкавост. По-краткият срок на предизвестие за младите работници също така улеснява наемането им чрез повишаване на гъвкавостта при управлението на персонала. Прагът от 25 години представлява компромис между i) тогавашното правителство, което е искало единно удължаване с три месеца на срока на предизвестие за уволнение на работници на възраст над 40 години, ii) поддръжниците на постепенното удължаване на този срок за всички работници и iii) поддръжниците на постепенното удължаване на срока на предизвестие, без да се взема предвид периодът на заетост, като целта на правилото е частично облекчаване на работодателите от дълги срокове на предизвестие за работниците под 25-годишна възраст.

Контекстуална информация за учителите

Уводни бележки

Този казус се основава на решение на Съда на ЕС от 19 януари 2010 г., *Kücükdeveci*, C-555/07, ECLI:EU:C:2010:21.

Основанието за преценка в решението по дело *Kücükdeveci* е принципът на недискриминация, основана на възраст, като общ принцип на правото на Съюза. При проучването на казуса се използва член 21 от Хартата, по отношение на който се прилагат същите мотиви.

Kücükdeveci е повратно дело по отношение на доктрината за хоризонталното пряко действие.

Въпроси и отговори

В този раздел са обяснени отговорите на въпросите, зададени в листовките за участниците.

Въпрос 1. Прилага ли се Хартата към член 622 от Гражданския кодекс?

- а) Не, тази разпоредба датира от 1925 г. и не представлява мярка, приета за транспониране на Директива 2000/78/ЕО.
- б) Да, тъй като тази разпоредба попада в обхвата на Директива 2000/78/ЕО.
- в) Не, предизвестията за уволнение не са хармонизирани с правото на ЕС и попадат в обхвата на компетентността на държавите — членки на ЕС.
- г) Не, Хартата не се прилага за ситуации, които във всичките си аспекти са свързани само с една държава членка.
- д) Да, Хартата има статут на първично право на ЕС и се прилага във всички ситуации.

Уводни бележки

Важно е анализът на казус, свързан с Хартата, да започне с проверка дали Хартата се прилага въз основа на член 51, параграф 1 от нея. Обратната връзка в отговор на този въпрос би могла да е насочена към причините за последователното извършване на тази важна предварителна стъпка (вж. глава 3 от наръчника на FRA). Освен това може да се направи позоваване на глава 7 от същия наръчник, която съдържа контролен списък за прилагането на член 51, параграф 1 от Хартата.

Особено важно е да не се забравя, че основните права на ЕС се прилагат за държавите членки само в ситуации, които попадат в обхвата на правото на ЕС. Това представлява съществена разлика в сравнение с ЕКПЧ, която по принцип се прилага във всички случаи. При прилагането на Хартата е необ-

ходимо да се провери въз основа на член 51, параграф 1 от нея дали въпросният случай представлява изцяло национална ситуация, при което Хартата не играе никаква роля, или попада в обхвата на правото на Съюза, при което Хартата се прилага. Системата на член 51, параграф 1 по същество се свежда до следното: прилагането на основните права на Съюза (включително Хартата) върви ръка за ръка с прилагането на други разпоредби на правото на Съюза. Важно е също така да не се забравя, че прилагането на Хартата винаги е свързано с прилагането на други разпоредби на правото на ЕС (сравнете с грешния **отговор д**).

Верен отговор

Верният отговор е **отговор б**) (вж. решение по дело *Kücükdeveci*, точки 25–27).

Член 622 от Гражданския кодекс се квалифицира като мярка за прилагане на правото на Съюза по смисъла на член 51, параграф 1 от Хартата (вж. ситуация Б.1 в глава 7 от наръчника на FRA).

Обяснение

Съгласно член 51, параграф 1 от Хартата тя се прилага за всички национални мерки за прилагане на правото на Съюза. Съгласно практиката на Съда на ЕС „прилагането на правото на Съюза“ има широко значение, което обхваща всички видове изпълнение и прилагане на правото на Съюза от държавите членки. То има същото значение като „действия в обхвата на правото на ЕС“ и обхваща всички случаи, уредени от правото на ЕС.

Националните мерки, които попадат в материалния, индивидуалния и времеви обхват на правните актове на Съюза, се квалифицират като прилагане по член 51 дори и да не са предназначени за прилагане на съответния законодателен акт (вж. ситуация Б.1 в глава 7 от наръчника на FRA). Поради това **отговори а) и в)** не са верни. Следва да се отбележи, че разглежданата правна уредба трябва действително да попада в обхвата на конкретен правен акт на Съюза, било то във връзка с индивидуалния му обхват (кой е обхванат?), материалния му обхват (какви ситуации са обхванати?) или прилагането му във времето. Не е достатъчно предметът на националната правна уредба да е свързан с правен акт на Съюза, за да попадне първата в обхвата на правото на ЕС.

Разглежданият случай възниква след изтичането на определения за съответната държава членка срок за транспониране на Директива 2000/78/ЕО, т.е. 2 декември 2006 г. Считано от тази дата, разглежданата национална правна уредба, която се отнася до уреден от тази директива въпрос, а именно условията за уволнение, се включва в обхвата на правото на Съюза по силата на тази директива.

Отговор г) не е верен. Съгласно установената практика на Съда на ЕС разпоредбите на Договора за функционирането на Европейския съюз относно свободите на движение не се прилагат за ситуации, които във всичките си аспекти са свързани само с

една държава членка. Това обаче не важи за Хартата. Всъщност Хартата може да се прилага при ситуации без трансграничен елемент, например в случай на законодателство на ЕС, което хармонизира определена област на правото във всички държави членки. Ето защо съдържащите се в посочената правна уредба правила се прилагат независимо от изцяло националния характер на разглеждания в главното производство случай⁷.

Въпрос 2. Как бихте оценили член 622 от Гражданския кодекс с оглед на принципа на Съюза за недискриминация, основана на възраст (член 21, параграф 1 от Хартата)?

Уводна бележка

Важен елемент при разглеждането на случаите, свързани с недискриминация, е разграничаването на две стъпки: i) проучване дали е налице разлика в третирането въз основа на разглеждания признак и ii) преценка на възможната обосновка.

Верен отговор

Съдът на ЕС постановява, че „конкретизираният от Директива 2000/78/ЕО за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите принцип на недопускане на дискриминация, основана на възраст, трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална правна уредба като разглежданата в главното производство“.

Обяснение

а) Има ли разлика в третирането на основание възраст?

Да (решение по дело *Kücükdeveci*, точки 28–31)

Съгласно член 2, параграф 1 от Директива 2000/78/ЕО пряка дискриминация е налице, когато едно лице е третирано по-малко благоприятно от друго в сравнима ситуация въз основа на един от признаците, упоменати в член 1.

Член 622 от Гражданския кодекс предвижда по-неблагоприятно третиране на служителите, постъпили на работа при работодателя преди навършването на 25-годишна възраст. Следователно с тази национална разпоредба се въвежда разлика в третирането на лицата с едно и също прослужено време в зависимост от възрастта, на която са постъпили на работа в предприятието. Така при двама служители, всеки с прослужено време от 20 години, постъпилият на работа в предприятието на 18-годишна възраст ще има право на срок на предизвестие от пет месеца, докато за постъпилия на работа на 25-годишна възраст този срок ще бъде седем месеца.

⁷ Решение на Съда на ЕС от 31 май 2018 г. по дело *Sziber*, C-483/16, ECLI:EU:C:2018:367, т. 56–59.

Освен това разглежданата национална правна уредба като цяло поставя в по-неблагоприятно положение по-младите работници в сравнение с по-възрастните, тъй като въпреки наличието на прослужено време от няколко години в предприятието, първите могат да бъдат изключени от възможността да се ползват от прогресивното удължаване на сроковете на предизвестие в случай на уволнение в зависимост от продължителността на трудовото правоотношение, а за разлика от тях по-възрастните работници със сравнимо прослужено време ще могат да се възползват от него.

б) Може ли разликата в третирането да бъде оправдана?

Не (решение по дело *Kücükdeveci*, точки 32–42)

Рамка за преценка

В член 6, параграф 1, първа алинея от Директива 2000/78/ЕО се посочва, че разлика в третирането на основание възраст не представлява дискриминация, ако в контекста на национално право тя е обективно и обосновано оправдана от „законосъобразна цел“, включително законосъобразна политика по заетостта, трудов пазар и цели на професионалното обучение, и ако средствата за постигане на тази цел са „подходящи и необходими“.

Законосъобразна цел: да (вж. решение по дело *Kücükdeveci*, точка 36)

Целите от вида, посочен в обяснителните бележки към разглеждания законодателен акт, спадат към политиката в областта на заетостта и пазара на труда по смисъла на член 6, параграф 1 от Директива 2000/78/ЕО.

Подходящи и необходими: не (вж. решение по дело *Kücükdeveci*, точки 37–42)

Що се отнася до целта на работодателите да се осигури по-голяма гъвкавост при управлението на персонала чрез облекчаване на тежестта във връзка с уволнението на млади работници, от които разумно може да се очаква по-висока степен на лична или професионална мобилност, правната уредба не е подходяща за постигането на тази цел, тъй като се прилага за всички служители, постъпили на работа в предприятието преди навършването на 25-годишна възраст, независимо от възрастта им към момента на уволнението.

Що се отнася до целта за укрепване на защитата на работниците в зависимост от трудовия им стаж в предприятието, удължаването на срока на предизвестие за уволнение в зависимост от прослуженото време на служителя настъпва по-късно за всички служители, постъпили на работа в предприятието преди навършване на 25-годишна възраст, дори ако към момента на уволнението съответното лице има дълъг трудов стаж в предприятието. Следователно не може да се счита, че правната уредба е подходяща за постигане на тази цел.

Националната правна уредба засяга по неравномерен начин младите служители, тъй като оказва въз-

действие върху младите хора, които започват активния си професионален живот рано след кратко професионално обучение или изобщо без такова, но не и върху тези, които започват работа по-късно след дълъг период на обучение.

Въпрос 3: Ако член 622 от Гражданския кодекс противоречи на член 21, параграф 1 от Хартата (принцип на недискриминация, основана на възраст), длъжен ли е съгласно правото на Съюза националният съд да остави без приложение съответната разпоредба от националното право в спор между частноправни субекти?

- а) Да, тъй като Директива 2000/78/ЕО се прилага и за частния сектор (член 3).
- б) Не, тъй като частният работодател може да се позове на разпоредба от националното право по силата на принципите на Съюза на правна сигурност и оправдани правни очаквания.
- в) Не, директивата сама по себе си не може да налага задължения на частноправен субект и поради това не може да бъде противопоставена на частноправен субект.
- г) **Да, тъй като националният съд е длъжен да осигури правната защита, която частноправните субекти черпят от член 21 от Хартата.**
- д) Не, служителят може да получи обезщетение от държавата за неправилното транспониране на Директива 2000/78/ЕО.
- е) Да, тъй като забраната за дискриминация, основана на възраст, предвидена по силата на Директива 2000/78/ЕО, сама по себе си е достатъчна, за да предостави на частноправните субекти право, което те могат да изтъкват като такова.
- ж) Да, Хартата се прилага, тъй като правото на ЕС винаги е с предимство пред националното право.
- з) Не, тъй като е възможно съответната разпоредба от националното право да се тълкува по начин, който е в съответствие с Директива 2000/78/ЕО.

Верен отговор

Верният отговор е **отговор г)** (вж. решение по дело *Kücükdeveci*, точки 50–56).

Националният съд е длъжен да остави без приложение националната разпоредба, която нарушава принципа на недискриминация. В конкретния случай това би означавало да се остави без приложение следната клауза: „При изчисляването на прослуженото време не се вземат предвид периодите преди навършването на 25-годишна възраст от страна на служителя“. Оставянето без приложение на национална правна уредба представлява последица от прякото действие на член 21 от Хартата. Правилото, че директивите нямат хоризонтално

пряко действие, остава валидно (вж. отговори а), в), е) и ж):

„46. В това отношение за споровете между частноправни субекти Съдът трайно приема, че дадена директива не може сама по себе си да поражда задължения за частноправен субект и следователно позоваването на самата директива не е възможно срещу частноправен субект (вж. по-специално решение от 26 февруари 1986 г. по дело *Marshall*, 152/84, *Recueil*, стр. 723, точка 48, решение от 14 юли 1994 г. по дело *Faccini Dori*, C-91/92, *Recueil*, стр. I-3325, точка 20, както и решение по дело *Pfeiffer* и др., посочено по-горе, точка 108).“

Разпоредбата на Хартата (или общият принцип на правото на Съюза) обаче се прилага пряко в спор между частноправни субекти. Съдът на ЕС постановява следното:

„Националната юрисдикция, която е сезирана със спор между частноправни субекти, е длъжна да осигури спазването на конкретизирания в Директива 2000/78 принцип на недопускане на дискриминация, основана на възраст, като при необходимост не прилага всяка противоречаща разпоредба от националната правна уредба [...]“

Обяснение

Решенията по дело *Mangold*⁸ и по дело *Kücükdeveci* представляват отправната точка за развитието на доктрината за хоризонталното пряко действие. И двете дела се отнасят до действието за забрана на дискриминация, основана на възраст, като общ принцип на правото на Съюза. Дискриминацията произтича от разпоредба на националното законодателство. Вследствие на хоризонталното пряко действие националният съд е трябвало да остави без приложение дискриминационната разпоредба на националното законодателство. В резултат на решенията по дело *Mangold* и по дело *Kücükdeveci* частните работодатели не могат да се позовават на национална разпоредба, за която се оказва, че е в противоречие с принципа на недискриминация.

Отговор б) не е верен. В рамките на дело *D.I.*⁹ датският съд поставя въпроса за ролята на принципите на правна сигурност и оправдани правни очаквания. Според Съда на ЕС тези принципи не могат да бъдат основание за дерогация от задължението на съда да остави без приложение националните разпоредби. Националният съд не може да отдава приоритет на защитата на оправданите правни очаквания на частния работодател, който е спазил националното право.

В решението по дело *Egenberger*¹⁰ за първи път се постановява пряко хоризонтално действие на разпоредба от Хартата, а именно на забраната за дискриминация, основана на религия или убеждения,

⁸ Решение на Съда на ЕС от 22 ноември 2005 г., *Mangold*, C-144/04.

⁹ Решение на Съда на ЕС от 19 април 2016 г., *D.I.*, C-441/14.

¹⁰ Решение на Съда на ЕС от 17 април 2018 г., *Egenberger*, C-414/16.

съгласно член 21, параграф 1 от Хартата. От това решение също така е видно, че основните права могат да имат *обвързващо действие* по отношение на частноправните субекти дори ако дискриминацията произтича от договори, сключени между частноправни субекти. Тази констатация надхвърля постановеното в решенията по дело *Mangold* и по дело *Kücükdeveci*, които се отнасят до съдържанието в законодателството дискриминация.

В решението по дело *Bauer*¹¹ Съдът за първи път допуска пряко хоризонтално действие на основно право, различно от недискриминация, а именно на правото на платен годишен отпуск (член 31, параграф 2 от Хартата). Това решение също така съдържа ясна и структурирана рамка за оценка на доктрината.

Накрая, решението по дело *Cresco*¹² е първото решение, с което на националния съд изрично се възлага в спор между частноправни субекти да предостави субективни права на частноправните субекти въз основа на основните права. Последниците от хоризонталното пряко действие в този случай надхвърлят оставянето без приложение на национална правна разпоредба. Работодателят е изправен пред задължение, произтичащо от самото основно право на Съюза (вместо от (останалата част от) приложимото национално право). Това дело се отнася до недискриминация, основана на религия и убеждения (член 21, параграф 1 от Хартата). Решението показва как частен работодател може да бъде *пряко обвързан* от разпоредба на Хартата.

Отговор д) не е верен. Въз основа на съответната практика на Съда на ЕС може да се заключи, че Хартата може да има хоризонтално пряко действие. То може да бъде обвързващо за частноправните субекти и да поражда задължения за тях. Отделно от това, служителят по принцип има *право на обезщетение от държавата* за неправилното транспониране на Директива 2000/78/ЕО. Съдът на ЕС обаче — без да разглежда изрично този въпрос — не е удовлетворен от отговор, основан на наличието на иск за отговорност срещу държавата за непълно транспониране на директивата. Генералният адвокат (*Kücükdeveci*, точка 69) подчертава главния недостатък на този отговор. По този начин г-жа *Kücükdeveci* би загубила делото с произтичащите от това имуществени последици, дори да бъде доказано наличието на дискриминация, основана на възраст, която противоречи на Директива 2000/78/ЕО. Освен това тя би се оказала принудена да предяви нов иск.

Отговор е) не е верен. Ако е възможно съответната разпоредба от националното право да се тълкува по начин, който е в съответствие с Директива 2000/78/ЕО, не би било необходимо съответната национална разпоредба да се остави без приложение. В този случай обаче според запитващата юрис-

дикция не е възможно съответната разпоредба от националното право да се тълкува по начин, който е в съответствие с Директива 2000/78/ЕО.

Допълнителна литература

Глава 1 „Приложно поле“ и „Каква е обосновката на член 51 от Хартата?“ и глави 3, 4 и 7 от наръчника на FRA.

Глава 3.3.3 от *Наръчника на FRA по европейско право в областта на недискриминацията — издание от 2018 г.*

de Mol, M. (2010 г.), „*Kücükdeveci: Mangold revisited – Horizontal direct effect of a general principle of EU law: CJEU (Grand Chamber), Judgment of 19 January 2010, Case C-555/07, Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH*“ (*Kücükdeveci: преразглеждане на решението по дело Mangold – Хоризонтално пряко действие на общ принцип от правото на ЕС: Съд на ЕС (голям състав), решение от 19 януари 2010 г., дело C-555/07, Seda Küçükdeveci/Swedex GmbH*), *European Constitutional Law Review*, том 6, стр. 293–308.

Frantziou, E. (2019 г.), „(Most of) the Charter of Fundamental Rights is horizontally applicable: ECJ 6 November 2018, Joined cases C-569/16 and C-570/16, *Bauer et al*“ (По-голямата част от) Хартата на основните права е хоризонтално приложима: решение на Съда на ЕС от 6 ноември 2018 г., съединени дела C-569/16 и C-570/16, *Bauer et al*), *European Constitutional Law Review*, том 19, стр. 306–323.

¹¹ Решение на Съда на ЕС от 6 ноември 2018 г., *Bauer*, C-569/16 и C-570/16.

¹² Решение на Съда на ЕС от 22 януари 2019 г., *Cresco*, C-193/17.

КАЗУС 2 – ПРЕКРАТЯВАНЕ НА ТРУДОВОТО ПРАВООТНОШЕНИЕ И ПРАВО НА ПЛАТЕН ГОДИШЕН ОТПУСК ЗАЕТОСТ

Листовка за участниците

Факти по случая

Г-жа Brown е единственият наследник на съпруга си, който е бил нает на работа от г-н Jones от 2003 г. и е починал на 4 януари 2013 г., след като е бил неспособен поради заболяване от юли 2012 г. Г-н Jones отхвърля искането на г-жа Brown за обезщетение в размер на 3800 EUR, което съответства на 32 дни неизползван годишен отпуск от съпруга ѝ до датата на смъртта му. Г-жа Brown сезира националния съд по трудови спорове с иск за изплащане на това обезщетение. Тя твърди, че от член 31, параграф 2 от Хартата на основните права на Европейския съюз (Хартата) следва, че работодателят е длъжен да изплати обезщетение на наследниците на работника за неизползвания платен годишен отпуск. Г-н Jones твърди, че съответните разпоредби на националното право не допускат такава възможност. Освен това той твърди, че целите на правото на платен годишен отпуск, които са да се позволи на работника да си почине и да разполага с период на отход и свободно време, не могат да бъдат постигнати, когато заинтересованото лице вече е починало.

Кои разпоредби от правото на ЕС са от значение тук?

Харта на основните права на Европейския съюз (Хартата)

Член 31 — Справедливи и равни условия на труд — „2. Всеки работник има право на [...] платен годишен отпуск.“

Правото на платен годишен отпуск се корени в различни международни инструменти и трябва да се разглежда като особено важен принцип на социал-

ното право на Съюза. Този принцип намира израз и в член 7 от Директива 2003/88. Съгласно практиката на Съда на Европейския съюз правото на платен годишен отпуск включва i) правото на годишен отпуск, ii) правото изплащането на обичайното възнаграждение да продължи през този период на почивка и iii) правото на финансово обезщетение за неизползван годишен отпуск при прекратяване на трудовото правоотношение.

Директива 2003/88/ЕО относно работното време¹³

Член 7 гласи следното:

„1. Държавите членки предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че всеки работник има право на платен годишен отпуск от най-малко четири седмици в съответствие с условията за придобиване на право и предоставяне на такъв отпуск, предвидени от националното законодателство и/или практика.“

2. Минималният период за платен годишен отпуск не може да се замества с финансово обезщетение, освен при прекратяване на трудовото правоотношение.“

Кои разпоредби от националното право се прилагат?

Член 7, параграф 4 от Федералния закон за отпуските предвижда:

„Когато поради прекратяване на трудовото правоотношение е невъзможно да се разреши ползването на це-

¹³ Директива 2003/88/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 4 ноември 2003 г. относно някои аспекти на организацията на работното време (ОВ L 299, 2003 г., стр. 9).

Контекстуална информация за учителите

Уводни бележки

Този казус се основава на решение на Съда на ЕС от 6 ноември 2018 г., *Bauer*, C-569/16 и C-570/16, ECLI:EU:C:2018:871.

Въпроси и отговори

Въпрос 1. Прилага ли се Хартата към член 7, параграф 4 от Закона за отпуските във връзка с член 1922, параграф 1 от Гражданския кодекс?

- а) Да, защото той е свързан с прилагането на Директива 2003/88/ЕО.
- б) Не, защото съгласно член 7 от Директива 2003/88/ЕО при определянето на платен годишен отпуск държавите — членки на ЕС, могат да прилагат националното си законодателство и обичаи.
- в) Да, Хартата е каталог на основните права, който по принцип винаги се прилага, аналогично на ЕКПЧ.
- г) Не, Хартата не се прилага за ситуации, които във всичките си аспекти са свързани само с една държава членка.

Уводни бележки

Важно е анализът на казус, свързан с Хартата, да започне с проверка дали Хартата се прилага въз основа на член 51, параграф 1 от нея. Обратната връзка в отговор на този въпрос би могла да е насочена към причините за последователното извършване на тази важна предварителна стъпка (вж. глава 3 от наръчника на FRA). Освен това може да се направи позоваване на глава 7 от същия наръчник, която съдържа контролен списък за прилагането на член 51, параграф 1 от Хартата.

Важно е да не се забравя, че основните права на ЕС се прилагат за държавите членки само в ситуации, които попадат в обхвата на правото на ЕС. Това представлява съществена разлика в сравнение с ЕКПЧ, която по принцип се прилага във всички случаи. При прилагането на Хартата е необходимо да се провери въз основа на член 51, параграф 1 от нея дали въпросният случай представлява изцяло национална ситуация, при което Хартата не играе никаква роля, или попада в обхвата на правото на Съюза, като в този случай Хартата се прилага. Член 51, параграф 1 по същество се свежда до следното: прилагането на основните права на Съюза върви ръка за ръка с прилагането на други разпоредби на правото на Съюза. Прилагането на Хартата винаги е свързано с прилагането на други разпоредби на правото на ЕС.

Верен отговор

Верният отговор е **отговор а** (вж. решение *Bauer*, т. 53).

Член 622 от Гражданския кодекс се квалифицира като мярка за прилагане на правото на Съюза по смисъла на член 51, параграф 1 от Хартата.

Обяснение

Съгласно член 51, параграф 1 от Хартата тя се прилага за всички национални мерки за прилагане на правото на Съюза. Съгласно практиката на Съда на ЕС „прилагането на правото на Съюза“ има широко значение, което обхваща всички видове изпълнение и прилагане на правото на Съюза от държавите членки. То има същото значение като „действия в обхвата на правото на ЕС“ и обхваща всички случаи, уредени от правото на ЕС.

В този случай според Съда на ЕС разглежданата национална правна уредба представлява мярка за прилагане на Директива 2003/88/ЕО.

Отговор б) не е верен: правните актове на ЕС често дават на държавите членки свобода на преценка. Най-яркият пример са директивите, които изискват от държавите да постигнат конкретен резултат, но не определят по какъв начин да стане това. Други правни актове на ЕС обаче, като например регламентите, често оставят на държавите членки известна свобода на действие при прилагането. Националните мерки, при които се използва правото на преценка, предвидено от законодателя на ЕС, се квалифицират като „прилагане на правото на Съюза“, при което Хартата следва да се спазва.

Отговор в) не е верен (вж. уводните бележки).

Отговор г) не е верен. Съгласно установената съдебна практика разпоредбите на Договора за функционирането на Европейския съюз относно свободата на движение не се прилагат за ситуации, които във всичките си аспекти са свързани само с една държава членка. Това обаче не важи за Хартата. Хартата може да се прилага при ситуации без трансграничен елемент, например в случай на законодателство на ЕС, което хармонизира определена област на правото във всички държави членки, какъвто е настоящият случай (Директива 2000/78/ЕО). Ето защо съдържащите се в посочената правна уредба правила се прилагат независимо от изцяло националния характер на разглеждания в главното производство случай¹⁴.

Въпрос 2. Ако се приеме, че Хартата се прилага, как бихте оценили съвместимостта с член 31, параграф 2 от Хартата на член 7, параграф 4 от Закона за отпуските във връзка с член 1922, параграф 1 от Гражданския кодекс?

¹⁴ Решение на Съда на ЕС от 31 май 2018 г., *Sziber*, C-483/16, ECLI:EU:C:2018:367, т. 56–59.

Уводни бележки

Глава 8 от наръчника на FRA съдържа структурирана рамка за проверка дали дадена национална разпоредба е съвместима с Хартата. Използването на такъв контролен списък се препоръчва, за да се гарантира, че са предприети всички необходими стъпки. В този случай оценката по член 31, параграф 2 от Хартата следва да включва член 52, параграф 1 от Хартата (общата клауза за ограничаване на правата по Хартата).

Условията, определени в член 52, параграф 1, са следните:

- Има ли предвидени в правото ограничения?
- Гарантирано ли е зачитане на същността на разглежданото основно право?
- Служат ли ограниченията за постигане на законосъобразна цел?
- Целесъобразно ли е ограничението, за да се разреши установеният проблем?
- Надхвърля ли ограничението необходимото за постигане на преследваната цел? Налични ли са мерки, които биха представлявали по-малка намеса в основните права?
- Пропорционални ли са ограниченията на преследваната цел?

В този случай акцентът е върху незачитането на същността на член 32, параграф 2 от Хартата.

Верен отговор

Разглеждани заедно, съответните национални разпоредби не са съвместими с член 31, параграф 2 от Хартата (вж. решение по дело *Bauer*, точки 57–62).

Обяснение

Изразът „платен годишен отпуск“ в член 31, параграф 2 от Хартата означава, че възнаграждението трябва да продължи да се изплаща по време на годишния отпуск или, с други думи, че през този период на отпуск работниците трябва да получават обичайното си възнаграждение. Това основно право, което е единосъщно с правото на платен годишен отпуск, също така включва правото на обезщетение за неизползвания годишен отпуск при прекратяване на трудовото правоотношение.

Ограничения на това право могат да бъдат налагани само при спазване на строгите условия, предвидени в член 52, параграф 1 от Хартата, особено по отношение на *основното съдържание* на това право. Това означава, че придобитото право на платен годишен отпуск не може да бъде загубено в края на годината, за която се отнася, или в края на определения от националното право период на пренасяне на отпуска, когато работникът не е бил в състояние да го използва. По същия начин държавите членки не могат да вземат решение, че прекратяването на трудовото правоотношение поради смърт води с обратна сила до пълната загуба на придобитото от

работника право на платен годишен отпуск, тъй като освен самото право на отпуск, това право включва и втори, не по-малко важен аспект, а именно правото на заплащане, с което се обосновава изплащането на съответното лице или на неговите законни наследници на обезщетение за неизползвания годишен отпуск при прекратяване на трудовото правоотношение.

Следователно по отношение на ситуацията, попадащи в обхвата на член 31, параграф 2 от Хартата, тази разпоредба по-специално означава, че държавите членки не могат да приемат правна уредба, съгласно която смъртта на работник го лишава с обратна сила от придобитото преди смъртта му право на платен годишен отпуск, а следователно лишава и неговите законни наследници от обезщетението за това право посредством финансовото му уреждане.

Ако трудовото правоотношение бъде прекратено поради смъртта на работника, от член 31, параграф 2 от Хартата следва, че за да не се допусне придобитото от работника основно право на платен годишен отпуск да бъде *загубено с обратна сила*, което включва и финансовия му аспект, придобитото от заинтересованото лице право на обезщетение за неизползвания отпуск може да бъде прехвърлено на неговите законни наследници чрез наследяването му.

Въпрос 3. Ако съответните национални разпоредби трябва да се считат за несъвместими с член 31, параграф 2 от Хартата, какво следва да направи националният съд в спор между частноправни субекти? Длъжен ли е националният съд да задължи г-н Jones (частноправен субект) да предостави на г-жа Brown, в качеството ѝ на законен наследник, обезщетение за неизползвания платен годишен отпуск по силата на член 31, параграф 2 от Хартата?

Верен отговор

Да (вж. решение по дело *Bauer*, точки 64–91).

Правото на платен годишен отпуск, с което разполага всеки работник (член 31, параграф 2 от Хартата), по естеството си поражда съответно задължение за работодателя, а именно да предостави такъв платен отпуск.

Ако националната юрисдикция не е в състояние да тълкува разглежданата национална правна уредба по начин, който да гарантира съответствието ѝ с член 31, параграф 2 от Хартата, тя ще трябва да гарантира пълната ефективност на този член, като остави без приложение въпросната национална правна уредба.

Последицата в този случай е, че частноправният субект г-н Jones трябва да изплати на наследниците на служителя обезщетение за неизползвания

отпуск, независимо от факта, че националното право не предвижда такава възможност.

Обяснение

Решенията по дело *Mangold*¹⁵ и по дело *Kücükdeveci* представляват отправната точка за развитието на доктрината за хоризонталното пряко действие. И двете дела се отнасят до действието на забраната за дискриминация, основана на възраст, като общ принцип на правото на Съюза. Дискриминацията произтича от разпоредба на националното законодателство. Вследствие на хоризонталното пряко действие националният съд е трябвало да остави без приложение дискриминационната разпоредба на националното законодателство. В резултат на решенията по дело *Mangold* и по дело *Kücükdeveci* частните работодатели не могат да се позовават на национална разпоредба, за която се оказва, че е в противоречие с принципа на недискриминация.

В рамките на дело *D.I.*¹⁶ датският съд поставя въпроса за ролята на принципите на *правна сигурност и оправдани правни очаквания*. Според Съда на ЕС тези принципи не могат да бъдат основание за дерогация от задължението на съда да остави без приложение националните разпоредби. Националният съд не може да отдава приоритет на защитата на оправданите правни очаквания на частния работодател, който е спазил националното право.

В решението по дело *Egenberger*¹⁷ за първи път се постановява хоризонтално пряко действие на разпоредба от *Хартата*, а именно на забраната за дискриминация, основана на религия или убеждения, съгласно член 21, параграф 1 от *Хартата*. От това решение също така е видно, че основните права могат да имат *обвързващо действие* по отношение на частноправните субекти, дори ако дискриминацията произтича от договори, сключени между частноправни субекти. Тази констатация надхвърля постановеното в решенията по дело *Mangold* и по дело *Kücükdeveci*, които се отнасят до съдържаща се в законодателството дискриминация.

В решението по дело *Bauer*¹⁸ Съдът за първи път допуска хоризонтално пряко действие на основно право, различно от недискриминация, а именно на правото на платен годишен отпуск (член 31, параграф 2 от *Хартата*). Това решение също така съдържа ясна и структурирана рамка за оценка на доктрината.

Накрая, решението по дело *Cresco*¹⁹ е първото решение, с което на националният съд изрично се възлага в спор между частноправни субекти да предос-

тави субективни права на частноправните субекти въз основа на основните права. Последниците от хоризонталното пряко действие в този случай надхвърлят оставянето без приложение на национална правна разпоредба. Работодателят е изправен пред задължение, произтичащо от самото основно право на Съюза (вместо от (останалата част от) националното право). Това дело се отнася до недопускане на дискриминация, основана на религия и убеждения (член 21, параграф 1 от *Хартата*). Решението показва как частен работодател може да бъде *пряко обвързан* от разпоредба на *Хартата*.

Допълнителна литература

Глава 1 „Приложно поле“ и „Каква е обосновката на член 51 от *Хартата*?“ и глави 3, 4, 7 и 8 от наръчника на FRA.

Frantziou, E. (2019 г.), „(Most of) the Charter of Fundamental Rights is horizontally applicable: ECJ 6 November 2018, Joined cases C-569/16 and C-570/16, *Bauer et al*“ (По-голямата част от) *Хартата* на основните права е хоризонтално приложима: решение на Съда на ЕС от 6 ноември 2018 г., съединени дела C-569/16 и C-570/16, *Bauer et al*), *European Constitutional Law Review*, том 19, стр. 306–323.

¹⁵ Решение на Съда на ЕС от 22 ноември 2005 г., *Mangold*, C-144/04.

¹⁶ Решение на Съда на ЕС от 19 април 2016 г., *D.I.*, C-441/14.

¹⁷ Решение на Съда на ЕС от 17 април 2018 г., *Egenberger*, C-414/16.

¹⁸ Решение на Съда на ЕС от 6 ноември 2018 г., *Bauer*, C-569/16 и C-570/16.

¹⁹ Решение на Съда на ЕС от 22 януари 2019 г., *Cresco*, C-193/17.

КАЗУС 3 – ПЕНСИОННА ВЪЗРАСТ НЕДИСКРИМИНАЦИЯ

Листовка за участниците

Факти по случая

Г-жа Sanchez, земеделски производител, иска да кандидатства за подпомагане за ранно пенсиониране в селското стопанство, което се финансира от Европейския съюз. Изискванията за отпускане на такава помощ се съдържат в Регламент (ЕО) № 1257/1999, който се отнася до предоставянето на подпомагане за ранно пенсиониране в селското стопанство²⁰. Този регламент представлява инструмент на общата селскостопанска политика. Подпомагането за ранно пенсиониране действа като икономически стимул, който има за цел i) да насърчи по-възрастните земеделски стопани да прекратят окончателно селскостопанската си дейност по-рано, отколкото биха го направили при нормални обстоятелства, и ii) по този начин да улесни структурната промяна в земеделския сектор, така че да се гарантира по-добре икономическата жизнеспособност на земеделските стопанства. Процесът за отпускане на помощ се управлява от държавите – членки на ЕС.

Г-жа Sanchez не успява да получи помощта. Едно от условията, наложени от съответния регламент на Съюза, е заявителят все още да не е достигнал „нормалната пенсионна възраст“. Тази възраст трябва да се определи въз основа на националните пенсионни разпоредби, т.е. националният закон относно пенсионирането. В съответните разпоредби се прави разграничение между мъжете и жените от гледна точка на определянето на пенсионната възраст.

²⁰ Регламент (ЕО) № 1257/1999 на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския фонд за ориентиране и гарантиране на земеделието (ФЕОГА) и за изменение и отмяна на някои регламенти (ОВ L 160, 1999 г., стр. 80).

Този регламент е предназначен да бъде в полза на жените, но оказва отрицателно въздействие върху г-жа Sanchez в контекста на отпускането на средствата за подпомагане от ЕС. Въз основа на тази национална правна уредба тя, като майка на две деца, вече е достигнала пенсионната възраст към момента на подаване на заявлението, поради което искането ѝ за подпомагане от Съюза е отхвърлено. Ако заявителят беше мъж, към момента на подаване на искането тя нямаше да е достигнала пенсионната възраст и щеше да отговаря на критериите за подпомагане за ранно пенсиониране.

Г-жа Sanchez твърди, че чешката пенсионна система нарушава забраната на ЕС за дискриминация, основана на пола. В по-ранно дело обаче Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) е разгледал въпроса за различно третиране, основано на пола, в рамките на една и съща национална пенсионна система и е постановил, че то е съвместимо с Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ).

Кои разпоредби от правото на ЕС са от значение тук?

Харта на основните права на Европейския съюз (Хартата)

Член 21 – Недискриминация:

„1. Забранена е всяка форма на дискриминация, основана по-специално на пол [...]“

Регламент (ЕО) № 1257/1999

Член 10, параграф 1, който се съдържа в глава IV, озаглавена „Ранно пенсиониране“, гласи следното:

„Подпомагането за ранно пенсиониране в селското стопанство допринася за следните цели:

– осигуряване на доход на възрастните земеделски производители, които решават да прекратят селскостопанската си дейност,

– насърчаване подмяната на възрастните земеделски производители със земеделски производители, които са в състояние да подобрят при необходимост икономическата функционалност на останалите земеделски стопанства,

– смяна на предназначението на селскостопанските земи за неземеделска употреба, когато земята не може да се обработва при задоволителни условия на икономическа функционалност.“

Член 11, параграф 1 предвижда следното:

„Прехвърлителят на земеделско стопанство:

- прекратява окончателно всякаква селскостопанска дейност; той може все пак да продължи да се занимава със селско стопанство с нетърговска цел и да си запази ползването върху постройките,
- е на възраст най-малко 55 години, без да е достигнал нормалната пенсионна възраст към момента на прехвърлянето,
- е упражнявал селскостопанска дейност през последните десет години, предшестващи прехвърлянето.“

Въз основа на практиката на Съда на ЕС, при липса на хармонизация на равнището на ЕС определение-

то за „нормална пенсионна възраст“ по смисъла на член 11, параграф 1, второ тире попада в обхвата на компетентността на държавите членки.

Кои разпоредби от националното право се прилагат?

В член 5 от националния закон относно пенсионирането се определя пенсионната възраст като такава по социални и исторически причини. Пенсионната възраст за мъжете и жените е различна, като при вторите се определя от броя на отгледаните деца (докато мъжете могат да се пенсионират на 60-годишна възраст, жените могат да го направят на 53-годишна възраст, ако са отгледали най-малко 5 деца, на 54-годишна възраст, ако са отгледали 3 или 4 деца, на 55-годишна възраст, ако са отгледали 2 деца и т.н.).

„(1) Пенсионната възраст е:

а) за мъже – 60 години;

б) за жени:

1. 53 години, ако са отгледали най-малко пет деца,

2. 54 години, ако са отгледали три или четири деца,

3. 55 години, ако са отгледали две деца,

4. 56 години, ако са отгледали едно дете или

5. 57 години, ако осигурените лица са навършили тази възраст до 31 декември 1995 г.“

Въпроси

Моля, отговорете на въпрос 1, преди да преминете към следващите въпроси.

Въпрос 1: Прилага ли се Хартата към член 5 от националния закон относно пенсионирането?

Изберете един или повече отговори:

- а) Не, пенсионното право е въпрос на национална политика и е обхванато от суверенитета на държавите членки.
- б) Не, ЕСПЧ вече се е произнесъл по въпроса и го е счел за съвместим с ЕКПЧ.
- в) Да, става въпрос за предоставяне на земеделски субсидии от ЕС.
- г) Не, регламентът съдържа препратка към националното право за определянето на пенсионната възраст. Следователно законодателят на Съюза желае да остави този въпрос на държавите членки.
- д) Да, Хартата има статут на първично право и по принцип винаги се прилага.

Бележки

В случай че Хартата се прилага:

Въпрос 2: Трябва ли Съдът на ЕС да следва подхода на ЕСПЧ, който вече е постановил, че различното третиране е съвместимо с ЕКПЧ?

Бележки

Въпрос 3: Как бихте оценили член 5 от националния закон относно пенсионирането с оглед на принципа на Съюза за недискриминация, основана на пола (член 21, параграф 1 от Хартата)?

Бележки

Въпрос 4: Ако тази разпоредба противоречи на принципа на Съюза за недискриминация, основана на пола, какво следва да направи националният съд? Как следва да се определи „нормалната пенсионна възраст“ към момента на прехвърляне на земеделско стопанство съгласно член 11 от Регламент (ЕО) № 1257/1999?

Бележки

Повече информация може да бъде намерена на страниците относно Хартата на ЕС на уебсайта на [FRA](#)

Контекстуална информация за обучителите

Уводни бележки

Този казус се основава на решение на Съда на ЕС от 11 април 2013 г., *Soukupová*, C-401/11, ECLI:EU:C:2013:223.

Решението по дело *Soukupová* се отнася до прилагането на принципа на Съюза за недискриминация към национална пенсионна схема в контекста на предоставянето на земеделска помощ от ЕС.

Въпроси и отговори

Въпрос 1. Прилага ли се Хартата към член 5 от националния закон относно пенсионирането?

Изберете един или повече отговори²¹:

- a) Не, пенсионното право е въпрос на национална политика и е обхванато от суверенитета на държавите членки.
- б) Не, ЕСПЧ вече се е произнесъл по въпроса и го е счел за съвместим с ЕКПЧ.
- в) Да, става въпрос за предоставяне на земеделски субсидии от ЕС.
- г) Не, регламентът съдържа препратка към националното право за определянето на пенсионната възраст. Следователно законодателят на Съюза желае да остави този въпрос на държавите членки.
- д) Да, Хартата има статут на първично право и по принцип винаги се прилага.

Уводни бележки

За този въпрос е от ключово значение да се провери дали Хартата се прилага въз основа на член 51, параграф 1 от нея.

Обратната връзка в отговор на този въпрос би могла да е насочена към причините за последователното извършване на тази важна предварителна стъпка (вж. глава 3 от наръчника на FRA).

Освен това би могло да се направи позоваване и на глава 7 от същия наръчник, която съдържа контролен списък за прилагането на член 51, параграф 1 от Хартата.

²¹ Обучители, не забравяйте да изберете „Предоставяне на възможност на участниците да гласуват за повече от един отговор“ в инструмента за гласуване.

Верен отговор

Верният отговор е **отговор в)** (вж. решение по дело *Soukupová*, точка 26).

Член 5 от националния закон относно пенсионирането се квалифицира като мярка за прилагане на правото на Съюза по смисъла на член 51, параграф 1 от Хартата, но само ако се прилага в рамките на регламента.

Обяснение

Съгласно член 51, параграф 1 от Хартата тя се прилага за национални мерки единствено *когато с тях се прилага правото на Съюза* (поради което *отговор е)* не е верен). Съгласно практиката на Съда на ЕС „прилагането на правото на Съюза“ има широко значение, което обхваща всички случаи на изпълнение и прилагане на правото на Съюза от държавите членки. То има същото значение като „действие в обхвата на правото на ЕС“ и обхваща всички случаи, уредени от правото на ЕС.

В контекста на подпомагането за ранно пенсиониране в селското стопанство основните права на ЕС се прилагат към националните мерки за изчисляване на пенсионната възраст. Това заключение може да се аргументира по два начина:

- Първият аргумент е съвсем ясен: отпускането на субсидии от ЕС попада в обхвата на правото на ЕС.
- Вторият аргумент се нуждае от малко повече обяснения. Както е посочено в делото, Регламентът на ЕС относно подпомагането за ранно пенсиониране на земеделските стопани съдържа условие, съгласно което земеделски стопанин, който е достигнал „нормалната пенсионна възраст“, вече не може да получи подпомагане за ранно пенсиониране. Освен това в регламента не се определя понятието „нормалната пенсионна възраст“. Вместо това той съдържа препратка към националното право за определянето на нормалната пенсионна възраст. Налице е положение, при което законодателят на Съюза използва национално правно понятие. В резултат на това националното пенсионно законодателство може да се използва в контекста на Регламента на ЕС относно подпомагането за ранно пенсиониране на земеделските стопани. При това положение националното пенсионно законодателство представлява прилагане по смисъла на член 51 от Хартата, но само в контекста на Регламента на ЕС (вж. ситуация А.5 в глава 7 от наръчника на FRA). Ето защо *отговор г)* не е верен.

Този казус показва, че Хартата може да се прилага и за национални актове, попадащи в *обхвата на компетентност (суверенитет)* на държавите членки, както и за актове, които *не са предназначени* за прилагане на правото на Съюза. Това е важен аспект, който следва да се отбележи, и е причината, поради която **отговор а)** не е верен.

Въпрос 2: В случай че Хартата се прилага, трябва ли Съдът на ЕС да следва подхода на ЕСПЧ, който вече е постановил, че различното третиране е съвместимо с ЕКПЧ?

Верен отговор

Не.

Обяснение

Хартата съдържа права, които съответстват на права, гарантирани от ЕКПЧ („съответстващи права“). По силата на член 52, параграф 3 от Хартата смисълът и обхватът на тези съответстващи права по Хартата трябва да бъдат същите като определените в ЕКПЧ (включително в практиката на ЕСПЧ).

Съгласно „Разясненията относно Хартата на основните права“, доколкото член 21 съответства на член 14 от ЕКПЧ, той се прилага в съответствие с тази разпоредба.

Това обаче не означава, че Съдът на ЕС трябва да следва подхода на ЕСПЧ — в ЕКПЧ се установява минималният праг на защита. В правото на Съюза може да бъде предвидена по-широка защита (вж. член 52, параграф 3 от Хартата и глава 2 от наръчника на FRA).

Въпрос 3: Как бихте оценили член 5 от националния закон относно пенсионирането с оглед на принципа на Съюза за недискриминация, основана на пола (член 21, параграф 1 от Хартата)?

Уводни бележки

Съдът на ЕС извършва преценка на националната пенсионна схема изцяло в контекста на регламента. Както на въпроса дали е налице различно третиране на сходни ситуации, така и на въпроса дали разликата в третирането може да бъде обективно обоснована се отговаря с оглед на регламента.

Основанието за това е двойно.

- Първо, съгласно установената съдебна практика прилагането на принципа на недискриминация трябва да се осъществява в специфичния контекст (предмет и цел) на режима в Съюза, с който се въвежда разграничението. В това отношение не се прави никакво разграничение между това дали разликата в третирането произтича пряко от разглеждания законодателен акт на Съюза или непряко от законодателния акт на Съюза чрез връзката от националното право. Вж. в тази връзка²²:
 - „52. В това отношение следва да се напомни, че елементите, които характеризират различ-

ните положения, и в този смисъл сходния им характер, трябва по-специално да бъдат определени и преценени в светлината на предмета и целта на акта от правото на Съюза, който установява разглежданото различие. Освен това трябва да бъдат взети предвид принципите и целите в областта, към която се отнася разглежданият акт [...].

- 53. Този подход *mutatis mutandis* трябва да бъде водещ при анализа за преценка на съответствието на националните мерки, прилагащи правото на Съюза, с принципа на равно третиране.“

- Второ, чрез наличието на тясна връзка с целта и предмета на законодателния акт на Съюза се очертава подходяща разделителна линия между контекста на ЕС, в който се прилагат основните права на Съюза, и изцяло национална ситуация, в която основните права на Съюза не се прилагат. Както е посочено във въпрос 1, националната пенсионна схема се квалифицира като мярка за прилагане на правото на Съюза по смисъла на член 51, параграф 1 от Хартата само когато се прилага в контекста на регламента. От това следва, че Съдът на ЕС може да разглежда предполагаеми случаи на дискриминация при предоставянето на помощ от Съюза, но не може да се произнася по дискриминационния характер на самата национална пенсионна схема.

Верен отговор

Разликата в третирането при определянето на „нормалната пенсионна възраст“ за целите на прилагането на член 11, параграф 1 от Регламент (ЕО) № 1257/1999 в зависимост от пола на заявителя, който кандидатства за подпомагане за ранно пенсиониране в селското стопанство, в случая на заявителите от женски пол — в зависимост от броя на отгледаните деца, не е съвместима с член 21, параграф 1 от Хартата.

Обяснение (вж. решение по дело *Soukupová*, точки 29–34)

Според установената практика на Съда на ЕС принципите на равно третиране и недискриминация изискват да не се третират по различен начин сходни положения и да не се третират еднакво различни положения, освен ако такова третиране не е обективно обосновано.

а) Третирана ли е г-жа Sanchez по различен начин в сравнение с мъж в сходно положение?

Да — възрастните земеделски стопани от мъжки и от женски пол са в сходно положение с оглед на целта на подпомагането за ранно пенсиониране, предвидено в член 10, параграф 1 от Регламент (ЕО) № 1257/1999, а именно да се насърчат тези земеделски стопани, независимо от техния пол и броя на отгледаните от тях деца, да прекратят рано и окончателно селскостопанската си дейност, за да се гарантира по-добре жизнеспособността на земеделските стопанства. Земеделските стопани

²² Решение на Съда на ЕС от 26 септември 2013 г., *IBV*, C-195/12.

както от мъжки, така и от женски пол имат право да поискат такова подпомагане, ако в съответствие с член 11, параграф 1 от посочения регламент те окончателно са преустановили всякаква селскостопанска дейност с търговска цел, след като са извършвали селскостопанска дейност през 10-те години преди преустановяването, и са на възраст най-малко 55 години, но към момента на преустановяването все още не са достигнали „нормалната пенсионна възраст“.

б) Има ли обективна обосновка за тази разлика в третирането?

Не — целите на структурната промяна в земеделския сектор, предвидени в подпомагането за ранно пенсиониране в селското стопанство, което се предоставя въз основа на Регламент (ЕО) № 1257/1999, очевидно могат да бъдат постигнати без държавите членки да прибегват до дискриминационно третиране.

Въпрос 4. Ако тази разпоредба противоречи на принципа на Съюза за недискриминация, основана на пола, какво следва да направи националният съд? Как следва да се определи понятието „нормална пенсионна възраст“ към момента на прехвърляне на земеделско стопанство съгласно член 11 от Регламент (ЕО) № 1257/1999?

Уводни бележки

Този въпрос е насочен към прякото действие на Хартата в националните съдебни производства. Действието на Хартата в рамките на националното право не зависи от конституционното право на държавите членки, а произтича от правото на Съюза и следователно се основава на принципите на прякото действие и на предимството на правото на Съюза.

Националните съдилища могат да използват основните права на Съюза като независими основания за съдебен контрол и като източници на права и задължения. Положението е същото както при останалите норми на правото на Съюза. Има вероятност повечето разпоредби на Хартата да отговарят на тези условия (вж. глава 3 от наръчника на FRA).

Следва да се отбележи, че прякото действие на т. нар. принципи на Хартата е ограничено. Съгласно член 52, параграф 5 от Хартата се прави разграничение между „права“ и „принципи“. И двата вида разпоредби на Хартата са обвързващи. Основното разграничение е, че правата в Хартата описват „индивидуално правно положение“. Те пораждаат индивидуални или субективни права, за които не е необходимо да бъдат доразвити в законодателни актове. Принципите включват определена задача за правителствата. Колкото по-конкретна е дадена разпоредба от Хартата, толкова по-голяма е вероятността да е налице „право“. От член 52, параграф 5 от Хартата следва, че съдилищата не могат да предоставят субективни права въз основа на принци-

пите на Хартата (вж. глава 1 от наръчника на FRA). Разглежданият казус обаче се отнася до право по Хартата — член 21.

Този въпрос касае специфичен вид пряко действие на принципа на недискриминация.

Верен отговор

Съдът следва да остави без приложение националната разпоредба, а г-жа Sanchez трябва просто да бъде третирана от националните съдилища все едно, че е мъж на същата възраст, когато националните органи преценяват дали отговаря на критериите за подпомагане за ранно пенсиониране (вж. решение по дело *Soukupová*, точка 35).

Обяснение

Съгласно установената практика на Съда на ЕС до приемането от националния законодател на мерки за възстановяване на равното третиране спазването на принципа на равно третиране може да се гарантира единствено като на категорията лица в по-неблагоприятно положение се предоставят същите предимства като тези, от които се ползват лицата в привилегированата категория. По този начин лицето в по-неблагоприятно положение трябва да бъде поставено в същото положение като лицето, което се ползва от съответната привилегия.

Допълнителна литература

Глава 1 „Приложно поле“ и „Каква е обосновката на член 51 от Хартата?“ и глави 3, 4 и 7 от наръчника на FRA.

Глава 3.3.3 от *Наръчника на FRA по европейско право в областта на недискриминацията — издание от 2018 г.*

Решение на ЕСПЧ от 20 юни 2011 г., *Andrle c/y Чешка република*, № 6268/08.

КАЗУС 4 – МОНТИРАНЕ НА ЕЛЕКТРОМЕРИ В РОМСКИ КВАРТАЛИ НЕДИСКРИМИНАЦИЯ

Листовка за участниците

Факти по случая

Г-жа Димитрова осъществява дейност като единичен търговец в рамките на магазин за хранителни стоки в квартал, населяван предимно от лица от ромски произход. Г-жа Димитрова е от български етнически произход. Тя не се самоопределя като лице от ромски произход и не следва да бъде считана за такова. Електроразпределителното дружество ELECTRA монтира електромерите на всички абонати в този квартал на бетонни стълбове от мрежата на въздушния електропровод на височина 6–7 метра, докато в останалите квартали монтираните от ELECTRA електромери са поставени на височина 1,70 метра, най-често в имота на потребителите, на фасадата или на оградата. Г-жа Димитрова се оплаква, че не може да следи електромера си, за да контролира потреблението си и да се увери в точността на изпращаните ѝ сметки, които според нея са завишени. Според ELECTRA причините за тази практика са да се предотвратят манипулации с електромерите и неправомерно използване на електроенергия, които изглежда са често срещани по-специално в „ромските квартали“. ELECTRA счита, че посегателствата и неправомерните присъединявания са дело най-често на граждани от ромски произход. Дружеството отказва да представи доказателства за предполагаемите посегателства, манипулации с електромери и неправомерни присъединявания, поддържайки становището, че те са общоизвестен факт. Разглежданата практика се прилага в целия квартал, населяван основно, но не изключително от лица от ромски произход. Тя се прилага по отношение на всички живеещи в квартала, независимо дали техните индивидуални електромери са били манипулирани или при тях е имало неправомерни присъединявания и независимо от самоличността на извършителите на подобни неправомерни действия. Практиката продължава да съществува почти четвърт век. Други електроразпределителни дружества са се отказва-

ли от спорната практика, като са предпочели да използват други техники за борба с посегателствата и манипулациите и са поставили обратно електромерите в съответните квартали на нормална височина.

Кои разпоредби от правото на ЕС са от значение тук?

Харта на основните права на Европейския съюз (Хартата)

Член 21 – Недискриминация – гласи:

„1. Забранена е всяка форма на дискриминация, основана по-специално на [...] етнически или социален произход [...]“

Съгласно практиката на Съда на Европейския съюз понятието за етнически произход, което изхожда от идеята за групи в обществото, белязани по-специално от обща националност, религиозни вярвания, език, културен произход и традиции, както и жизнена среда, се прилага за ромската общност.

Директива 2000/43/ЕО от 29 юни 2000 г. относно прилагане на принципа на равно третиране на лица без разлика на расата или етническия произход²³

Както е предвидено в член 1, целта на тази директива е да създаде рамка за борба срещу дискриминацията въз основа на расов признак или етнически произход с оглед прилагането в държавите – членки на ЕС, на принципа на равно третиране.

Член 2, озаглавен „Понятие за дискриминация“, предвижда:

²³ OB L 180, 2000 г., стр. 22.

„1. По смисъла на настоящата директива „принципът на равно третиране“ означава отсъствие на пряка или непряка дискриминация, основана на расов признак или етнически произход.

2. По смисъла на параграф 1:

а) проява на пряка дискриминация има, когато едно лице е, било е, или би било третирано по-малко благоприятно от друго в сравнима ситуация въз основа на расов признак или етнически произход;

б) проява на непряка дискриминация има, когато видимо неутрална разпоредба, критерий или практика биха поставили лицата от дадена раса или етнически произход в особено неблагоприятно положение в сравнение с други лица, освен ако тази разпоредба, критерий или практика са обективно оправдани от законната си цел и средствата за постигане на тази цел са подходящи и необходими.

3. Тормозът се приема като форма на дискриминация по смисъла на параграф 1, когато нежелано поведение, свързано с раса или етнически произход, се извършва с целта или последицата на уронване на достойнството на личността и създаването на сплашваща, враждебна, срамна, унижителна или обиждаща среда [...].“

Член 3, озаглавен „Приложно поле“, предвижда в параграф 1, буква з):

„В рамките на правомощията, поверени на Общността, настоящата директива се прилага към всички лица [...] във връзка с:

з) достъп до и доставка на стоки и услуги, които са на разположение на обществеността, включително жилищно настаняване.“

От практиката на Съда на ЕС следва, че електроснабдяването попада под действието на член 3, параграф 1, буква з) от Директива 2000/43/ЕО и че посочената разпоредба трябва да се тълкува в смисъл, че монтирането на електромер при крайния потребител, който представлява принадлежност, неразделно свързана с електроснабдяването, попада в приложното поле на тази директива и по отношение на него следва да се зачита принципът за равно третиране, утвърден от нея.

Кои разпоредби от националното право се прилагат?

Закон за енергетиката

Член 10 предвижда:

„Регулирането на дейностите в енергетиката [...] се осъществява от Комисия за енергийно и водно регулиране, [...] независим специализиран държавен орган.“

Член 98а гласи:

„Публикуваните общи условия влизат в сила за крайните клиенти без изрично писмено приемане.“

Член 120 гласи:

„1. Електрическата енергия, доставена на крайни клиенти, се измерва със средства за търговско измерване, собственост на оператора на електропреносната мрежа или оператора на съответната електроразпределителна мрежа [...]

3. Операторът на електропреносната мрежа, съответно операторът на електроразпределителна мрежа определя вида, броя и мястото на монтиране на измервателните уреди и съоръжения [...].“

Общи условия на ELECTRA

Член 27 от общите условия на ELECTRA, одобрени от Комисията за енергийно и водно регулиране, гласи:

„1. Средствата за търговско измерване [...] се разполагат така, че потребителят да има възможност да наблюдава показанията на средствата за търговско измерване.

2. В случай че за гарантиране на живота и здравето на гражданите, собствеността, качеството на електрическата енергия, непрекъснатостта на електроснабдяването и сигурността и надеждността на енергийната система, средствата за търговско измерване са поставени на място, до което достъпът е затруднен, електроразпределителното предприятие се задължава да осигури за своя сметка възможност за визуален контрол до 3 (три) дни след писмено заявление от потребителя.“

По отношение на тази възможност за визуален контрол съгласно общите условия на ELECTRA дружеството ще изпрати превозно средство, оборудвано с подемна платформа, така че служителите му да могат да отчетат показанията на поставените високо електромери и да предадат тази информация на потребителя. Освен това клиентът може да плати за монтирането на втори — „контролен“ — електромер в дома си.

Контекстуална информация за обучителите

Уводни бележки

Този казус се основава на решение на Съда на ЕС от 16 юли 2015 г., ЧЕЗ, С-83/14, ECLI:EU:C:2015:480.

Въпроси и отговори

Въпрос 1: Приложима ли е Хартата в разглеждания случай?

- а) Да, Хартата е каталог на основните права, който по принцип винаги се прилага, аналогично на ЕКПЧ.
- б) Не, тъй като съответното национално законодателство няма за цел да транспонира Директива 2000/43/ЕО в националното право.
- в) Не, Хартата не се прилага за ситуации, които във всичките си аспекти са свързани само с една държава членка.
- г) Да, защото тази ситуация попада в обхвата на Директива 2000/43/ЕО.

Уводни бележки

Важно е анализът на казус, свързан с Хартата, да започне с проверка дали Хартата се прилага въз основа на член 51, параграф 1 от нея. Обратната връзка в отговор на този въпрос би могла да е насочена към причините за последователното извършване на тази важна предварителна стъпка (вж. глава 3 от наръчника на FRA). Освен това би могло да се направи позоваване и на глава 7 от същия наръчник, която съдържа контролен списък за прилагането на член 51, параграф 1 от Хартата.

Изключително важно е да не се забравя, че основните права на ЕС се прилагат за държавите членки само в ситуации, които попадат в обхвата на правото на ЕС. Това представлява съществена разлика в сравнение с ЕКПЧ, която по принцип се прилага във всички случаи. При прилагането на Хартата е необходимо да се провери въз основа на член 51, параграф 1 от Хартата дали въпросният случай представлява изцяло национална ситуация, при което Хартата не играе никаква роля, или попада в обхвата на правото на Съюза, при което Хартата се прилага. Системата на член 51, параграф 1 по същество се свежда до следното: прилагането на основните права на Съюза върви ръка за ръка с прилагането на други разпоредби на правото на Съюза. Важно е също така да не се забравя, че прилагането на Хартата винаги е свързано с прилагането на други разпоредби на правото на ЕС.

Верен отговор

Верният отговор е **отговор г)** (решението по дело ЧЕЗ не се отнася изрично до член 51, параграф 1 от

Хартата, но в точки 38–44 от него е обяснено, че разглежданата ситуация попада в обхвата на Директива 2000/43/ЕО).

Обяснение

Съгласно член 51, параграф 1 от Хартата тя се прилага за всички национални мерки за прилагане на правото на Съюза. Съгласно практиката на Съда на ЕС „прилагането на правото на Съюза“ има широко значение, което обхваща всички видове изпълнение и прилагане на правото на Съюза от държавите членки. То има същото значение като „действия в обхвата на правото на ЕС“ и обхваща всички случаи, уредени от правото на ЕС.

Националните мерки, които попадат в материалния, индивидуалния и свързания с времето обхват на правните актове на Съюза, се квалифицират като прилагане по член 51 дори и да не са предназначени за прилагане на съответния законодателен акт (поради което *отговор б)* не е верен). Следва да се отбележи, че разглежданата правна уредба трябва действително да попада в обхвата на даден правен акт на Съюза, било то във връзка с индивидуалния му обхват (кой е обхванат?), материалния му обхват (какви ситуации са обхванати?) или прилагането му във времето. Само взаимодействието на предмета на националната правна уредба с правен акт на Съюза не е достатъчно, за да попадне първата в обхвата на правото на ЕС (вж. ситуация Б.1 в глава 7 от наръчника на FRA).

Отговор а) не е верен (вж. уводните забележки).

Отговор в) не е верен. Съгласно установената съдебна практика разпоредбите на Договора за функционирането на Европейския съюз относно свободата на движение не се прилагат за ситуации, които във всичките си аспекти са свързани само с една държава членка. Това обаче не важи за Хартата. Хартата може да се прилага при ситуации без трансграничен елемент, например в случай на законодателство на ЕС, което хармонизира определена област на правото във всички държави членки. Ето защо съдържащите се в посочената правна уредба правила се прилагат независимо от изцяло националния характер на разглеждания в главното производство случай²⁴.

Въпрос 2: Може ли г-жа Димитрова да се позове на принципа на недискриминация, основана на етнически произход, въпреки че не е от ромски произход?

Уводни бележки

Този въпрос се отнася до понятие, което в правната доктрина (и в заключението на генералния адвокат) се нарича „асоциативна дискриминация“ (вж. глава 2.1.4 от *Наръчника на FRA по европейско право в областта на недискриминацията*).

²⁴ Решение на Съда на ЕС от 31 май 2018 г., *Sziber*, С-483/16, ECLI:EU:C:2018:367, т. 56–59.

Съдът на ЕС вече е признал понятието в решение по дело *Coleman* (решение на Съда на ЕС от 17 юли 2008 г., *Coleman*, C-303/06, ECLI:EU:C:2008:415). Дело-то *Coleman* се отнася до майка, която е дискриминирана поради това, че има дете с увреждания. В делото ЧЕЗ жалбоподателката няма лични отношения с носителите на защитения признак.

Верен отговор

Да (вж. решение по дело ЧЕЗ, точки 51–60).

Обяснение

Принципът на недискриминация се прилага не за определена категория лица, а чрез позоваване на специфични признаци. Този принцип е предназначен да осигури съответните ползи и на лицата, които, макар да не са членове на съответната раса или етническа група, са подложени на по-неблагоприятно третиране или се намират в особено неблагоприятно положение поради някой от тези признаци.

Макар г-жа Димитрова да не е от ромски произход, това не променя факта, че именно ромският произход — т.е. произхода на по-голямата част от останалите живущи в квартала, в който тя осъществява дейност — представлява факторът, въз основа на който тя счита, че е подложена на по-неблагоприятно третиране или че се намира в особено неблагоприятно положение.

Въпрос 3: Налице ли са аспекти, въз основа на които различното третиране следва да се оцени като „пряка“ дискриминация, основана на етнически произход?

Уводна бележка

Пряка дискриминация е налице, когато третирането е по-неблагоприятно *въз основа* на защитения признак. Непряка дискриминация е налице, когато третирането *води* до поставяне на съответните лица в неравностойно положение.

Верен отговор

Да (вж. решение по дело ЧЕЗ, точки 70–91).

Обяснение

Различното третиране по причини, свързани с расов или етнически произход, трябва да се квалифицира като „пряка дискриминация“.

Националните съдебни или други компетентни органи трябва да преценят фактите, от които може да се предположи, че е налице пряка дискриминация, в съответствие с правилата на националното право и/или националната практика. Трябва да има достатъчно доказателства, че третирането *се дължи* на защитения признак.

Обстоятелствата, които могат да бъдат взети предвид в тази връзка, са следните:

- Безспорен и без възражения от страна на ELECTRA е фактът, че разглежданата практика се използва от дружеството само в квартали, населявани предимно от лица от ромски произход.
- ELECTRA счита, че посегателствата и неправомерните присъединявания са преобладаващо дело на граждани от ромски произход. Въз основа на подобни твърдения действително може да се допусне, че спорната практика се основава на стереотипи или предразсъдъци от етнически характер, като свързани с расата съображения се съчетават с други мотиви.
- Дружеството не представя доказателства за предполагаемите посегателства, манипулации на електромери и неправомерни присъединявания, поддържайки становището, че те са общоизвестен факт.
- Спорната практика е със задължителен, всеобщ и траен характер и:
 - се разпростира без разграничение по отношение на всички живеещи в квартала, независимо дали техните индивидуални електромери са били манипулирани или при тях е имало неправомерни присъединявания и независимо от самоличността на извършителите на подобни неправомерни действия;
 - продължава да съществува почти четвърт век след въвеждането ѝ, което указва, че живеещите в този квартал — в който е общоизвестно, че живеят предимно лица от ромски произход — като цяло се считат за потенциални извършители на подобни неправомерни действия.

Ако националният съд стигне до извода, че е налице презумпция за дискриминация, ефективното прилагане на принципа на равно третиране би изисквало тежестта на доказване да се понесе от ответниците, които трябва да докажат, че принципът не е нарушен.

За да се прецени дали принципът на равно третиране е нарушен, е необходимо да се установи дали става въпрос за сходни ситуации. Трябва да се вземат под внимание всички елементи, характеризиращи ситуацията. В разглеждания случай по принцип всички крайни потребители на електроенергия, които се снабдяват от едно и също разпределително дружество в градска зона, независимо от квартала, в който живеят, трябва да се считат за намиращи се в сходно положение спрямо разпределителното дружество, що се отнася до предоставянето на електромер, с който да се измерва тяхното потребление и който да им позволява да следят промените в потреблението си.

Въпрос 4: Ако се приеме, че тази практика се квалифицира като „непряка“ дискриминация, би ли могла да се обоснове с това, че целта е да се предотвратят измамите и злоупотребите, хората да се защитят от произтичащите от тези действия рискове за жи-

вота и здравето им и да се гарантира качеството и сигурността на електроразпределението в интерес на всички потребители?

Уводна бележка

Неп пряката дискриминация е забранена, освен ако е обективно оправдана от *законна цел* и средствата за постигане на тази цел са *подходящи* и *необходими*. Понятието за обективна обосновка трябва да се тълкува стриктно (вж. решение по дело ЧЕЗ, точки 112–113).

Верен отговор

Не (вж. решение по дело ЧЕЗ, точки 114–128).

Обяснение

а) Законна ли е целта?

Целите представляват законни цели, признати от правото на Съюза. Тъй като обаче за обосновка на спорната практика ELECTRA се позовава на многобройните случаи на посегателства и неправомерни присъединявания към електромерите, за които се твърди, че са извършени в съответния квартал в миналото, както и на риска тези действия да продължат да се извършват в бъдеще, дружеството има за задача най-малкото да установи обективно i) действителното съществуване и обхват на неправомерните действия и ii) с оглед на факта, че са изминали 25 години – конкретните причини, поради които понастоящем в съответния квартал съществува сериозен риск посегателствата и неправомерните присъединявания към електромерите да продължат. Във връзка с тежестта на доказване, която носи в това отношение, ЧЕЗ РБ не може просто да твърди, че подобни действия и рискове са „общоизвестен факт“.

б) Подходяща и необходима?

ELECTRA трябва също така да докаже, че тази практика представлява подходящо и необходимо средство за постигане на въпросните цели.

- Условието, свързано с въпроса дали практиката е *подходяща* за постигане на посочените законни цели, *изглежда изпълнено*.
- Фактът, че други електроразпределителни дружества са се отказали от спорната практика и вместо това използват други техники за борба с посегателствата и манипулациите, повдига въпроси относно *необходимостта*. *Изглежда, че съществуват подходящи и по-слабо ограничителни мерки* за постигане на целите, на които се позовава ELECTRA.

Дори да се предположи, че не може да се определи друга мярка, която да е също толкова ефективна колкото спорната практика, последната не може да бъде обоснована, тъй като породеното от нея неблагоприятно положение изглежда *несъразмерно* с

преследваните цели. В тази връзка от значение са следните обстоятелства:

- законният интерес на крайните потребители на електроенергия да разполагат с достъп до доставка на електроенергия при условия, които нямат обиден или стигматизиращ ефект;
- задължителният, всеобщ и траен характер на разглежданата практика, която безспорно се налага без разграничение и по траен начин на всички живущи в съответния квартал, независимо от факта, че на по-голямата част от тях не могат да бъдат вменени конкретни неправомерни действия и че те не могат да бъдат подведени под отговорност за такива действия, извършени от трети лица;
- законният интерес на крайните потребители, живеещи в съответния квартал, да могат да проверяват и контролират ефективно и редовно своето потребление на електроенергия.

Допълнителна литература

Глава 1 „Приложно поле“ и „Каква е обосновката на член 51 от Хартата“ и глави 3, 4 и 7 от наръчника на FRA.

Глава 3.3.3 от *Наръчника на FRA по европейско право в областта на недискриминацията* – издание от 2018 г.

Benedi Lahuerta, S. (2016 г.), „Ethnic discrimination, discrimination by association and the Roma community: CHEZ“ (Етническа дискриминация, асоциативна дискриминация и ромската общност: ЧЕЗ), *Common Market Law Review*, том 53, № 3, стр. 797–817.

КАЗУС 5 – ИЗПОЛЗВАНЕ НА ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ТЕСТОВЕ ЗА ПОТВЪРЖДАВАНЕ НА СЕКСУАЛНАТА ОРИЕНТАЦИЯ УБЕЖИЩЕ И МИГРАЦИЯ

Листовка за участниците

Факти по случая

През април 2015 г. г-н Okogie, нигерийски гражданин, подава молба за убежище в държава – членка на ЕС. В подкрепа на тази молба той изтъква, че се опасява с основание от преследване в държавата си по произход поради своята хомосексуалност. С решение от 1 октомври 2015 г. националните имиграционни органи отхвърлят молбата за убежище на Okogie. Въпреки че според тях в заявеното от него не се откриват съществени противоречия, въз основа на експертиза от психолог органите заключават, че въпросните твърдения не са достоверни. Тази експертиза включва изследване, оценка на личността и няколко личностни теста и стига до заключението, че не е възможно да се подкрепи твърдението на Okogie относно сексуалната му ориентация.

Okogie подава жалба пред националния административен съд, като твърди по-специално, че психологическите тестове, които е преминал, сериозно засягат основните му права по член 1 (човешко достойнство) и член 7 (зачитане на личния и семейния живот) от Хартата на основните права на Европейския съюз (Хартата) и не позволяват да се прецени правдоподобно сексуалната му ориентация. Националният имиграционен орган оспорва твърдението за нарушаване на основните права, като заявява, че тестовете са необходими за потвърждаване на сексуалната ориентация и не включват физически преглед или задължение за гледане на порнографски снимки или видеоклипове. Освен това Okogie се е съгласил да направи теста.

Кои разпоредби от правото на ЕС са от значение тук?

Хартата

Член 1 – Човешко достойнство

„Човешкото достойнство е ненакърнимо. То трябва да се зачита и защитава.“

Член 7 – Зачитане на личния и семейния живот

„Всеки има право на зачитане на неговия личен и семеен живот, на неговото жилище и тайната на неговите съобщения.“

Член 47 – Право на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес

„Всеки, чиито права и свободи, гарантирани от правото на Съюза, са били нарушени, има право на ефективни правни средства за защита пред съд в съответствие с предвидените в настоящия член условия.“

Всеки има право неговото дело да бъде гледано справедливо и публично в разумен срок от независим и безпристрастен съд, предварително създаден със закон. Всеки има възможността да бъде съветван, защитаван и представляван.

На лицата, които не разполагат с достатъчно средства, се предоставя правна помощ, доколкото тази помощ е необходима, за да се осигури реален достъп до правосъдие.“

Директива 2011/95/ЕС относно определянето²⁵

Член 4 предвижда:

„1. Държавите членки могат да преценят, че е задължение на молителя да представи във възможно най-кратък срок всички необходими елементи в подкрепа на своята молба за международна закрила. Държавата членка следва да оцени, в сътрудничество с молителя, елементите, свързани с молбата.

2. Елементите, посочени в параграф 1, се състоят от декларации на молителя и от всички документи, с които разполага молителят, за своята възраст, минало, включително и за свързаните с него роднини, самоличност, гражданство(а), държава(и), както и за мястото или местата на предишно пребиваване, предходни молби за убежище, за своя маршрут на пътуване, документи за пътуване, както и причини за подаване на молба за международна закрила.

3. Оценка на молбата за международна закрила следва да бъде извършено за всеки отделен случай, като се вземат под внимание следните елементи:

а) всички относими факти, свързани с държавата на произход в момента на вземането на решение по молбата, включително законите и подзаконо-

вите актове на държавата на произход, както и начинът на тяхното прилагане;

б) относими декларации и документи, представени от молителя, включително и информация, позволяваща да се определи дали молителят е бил или би могъл да бъде обект на преследване или на тежки посегателства;

в) индивидуалното положение и личните обстоятелства относно молителя, включително и фактори като неговото минало, пол и възраст, за да може да се определи, въз основа на личните обстоятелства относно молителя, дали действията, на които той е бил или рискува да бъде изложен, биха могли да бъдат считани за преследване или за тежки посегателства;

г) фактът дали след напускането на държавата на произход молителят е упражнявал дейности, чието единствена или основна цел е била да се създадат необходимите условия, за да се подаде молба за международна закрила, с цел да се определи дали тези дейности биха го изложили на преследване или на тежки посегателства, ако той би се завърнал в тази държава;

д) дали е разумно да се смята, че молителят би могъл да се ползва от закрилата на друга държава, чието гражданство той би могъл да поиска.“

²⁵ Директива 2011/95/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2011 г. относно стандарти за определянето на граждани на трети държави или лица без гражданство като лица, на които е предоставена международна закрила, за единния статут на бежанците или на лицата, които отговарят на условията за субсидиарна закрила, както и за съдържанието на предоставената закрила (ОВ L 337, 2011 г., стр. 9).

От практиката на Съда на Европейския съюз следва, че член 4 от Директива 2011/95/ЕС допуска националните имиграционни органи да назначат експертиза при оценяването на фактите и обстоятелствата относно заявената сексуална ориентация на молителя.

Въпроси

Моля, отговорете на въпрос 1, преди да преминете към следващите въпроси.

Въпрос 1: Г-н Окогіе твърди, че някои аспекти на производството пред националния съд нарушават член 47 от Хартата (ефективна съдебна защита). Приложим ли е член 47 от Хартата към производството пред националния административен съд?

- а) Да, Хартата е каталог на основните права, който по принцип винаги се прилага, аналогично на Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ).
- б) Да, защото производството пред националния съд се отнася до прилагането на Директива 2011/95/ЕС.
- в) Не, методите за оценка от имиграционните органи попадат извън обхвата на правото на ЕС, тъй като Директива 2011/95/ЕС не хармонизира националните правила относно доказателствата.
- г) Не, това дело се отнася до областта на убежището, а член 47 от Хартата гарантира правото на ефективна съдебна защита само за граждански иски и в контекста на наказателно преследване.

Контекстуална информация за учителите

Уводни бележки

Този казус се основава на решение на Съда на ЕС от 25 януари 2018 г., *F*, C-473/16, ECLI:EU:C:2018:36.

Казусът се отнася само до първия въпрос (вж. решение по дело *F*, точки 47–71) относно *психологическата* експертиза. В него не се разглежда фактът, че френското и нидерландското правителство и Комисията категорично оспорват надеждността на въпросната експертиза (вж. решение по дело *F*, точка 58).

Въпроси и отговори

Въпрос 1. Приложим ли е член 47 от Хартата към производството пред националния административен съд?

- a) Да, Хартата е каталог на основните права, който по принцип винаги се прилага, аналогично на ЕКПЧ.
- b) Да, защото производството пред националния съд се отнася до прилагането на Директива 2011/95/ЕС.
- в) Не, методите за оценка от имиграционните органи попадат извън обхвата на правото на ЕС, тъй като Директива 2011/95/ЕС не хармонизира националните правила относно доказателствата.
- г) Не, това дело се отнася до областта на убежището, а член 47 от Хартата гарантира правото на ефективна съдебна защита само за граждански иски и в контекста на наказателно преследване.

Уводни бележки

Важно е анализът на казус, свързан с Хартата, да започне с проверка дали Хартата се прилага въз основа на член 51, параграф 1 от нея. Обратната връзка в отговор на този въпрос би могла да е насочена към причините за последователното извършване на тази важна предварителна стъпка (вж. глава 3 от наръчника на FRA). Освен това би могло да се направи позоваване и на глава 7 от същия наръчник, която съдържа контролен списък за прилагането на член 51, параграф 1 от Хартата.

Изключително важно е да не се забравя, че основните права на ЕС се прилагат само в ситуации, които попадат в обхвата на правото на ЕС. Това представлява съществена разлика в сравнение с ЕКПЧ, която по принцип се прилага във всички случаи. При прилагането на Хартата е необходимо да се провери въз основа на член 51, параграф 1 от Хартата дали въпросният случай представлява изцяло национална ситуация, при което Хартата не играе

никаква роля, или попада в обхвата на правото на Съюза, при което Хартата се прилага. Системата на член 51, параграф 1 по същество се свежда до следното: прилагането на основните права на Съюза върви ръка за ръка с прилагането на други разпоредби на правото на Съюза. Важно е също така да не се забравя, че прилагането на Хартата винаги е свързано с прилагането на други разпоредби на правото на ЕС.

Този въпрос не е поставен изрично като такъв в решението по дело *F*. и член 47 от Хартата не играе роля в делото.

Верен отговор

Верният отговор е **отговор б)** (вж. ситуация А.3 в глава 7 от наръчника на FRA).

Обяснение

Съгласно член 51, параграф 1 от Хартата тя се прилага за всички национални мерки за прилагане на правото на Съюза. Съгласно практиката на Съда на ЕС „прилагането на правото на Съюза“ има широко значение, което обхваща всички видове изпълнение и прилагане на правото на Съюза от държавите членки. То има същото значение като „действия в обхвата на правото на ЕС“ и обхваща всички случаи, уредени от правото на ЕС.

В настоящия случай прилагането на Хартата е свързано с член 4 от Директива 2011/95/ЕС, който се отнася до задължението на държавите членки да оценят релевантните елементи на молбата за международна закрила.

Отговор в) не е верен. Упражняването от страна на държавите членки на такава свобода на преценка по принцип се квалифицира като „прилагане на правото на Съюза“, независимо дали се отнася до задължително или незадължително упражняване на дискреционни правомощия (вж. ситуация А.3 в наръчника на FRA). Поради това *отговор в)* не е верен. Освен това може да се направи препратка към ситуация А.4 в глава 7 от наръчника на FRA: мерките, които попадат в обхвата на процесуалната автономия на държавите членки, се квалифицират като прилагане по смисъла на член 51, параграф 1 от Хартата.

Отговор а) не е верен (вж. уводните бележки).

Отговор г) не е верен. Важна добавена стойност на член 47 от Хартата в сравнение с член 6 от ЕКПЧ е, че обхватът на първия не е ограничен до граждански иски и наказателно преследване. Следователно той се прилага към съдебни спорове и в други области, например убежището и миграцията и данъчното облагане (вж. разясненията по член 47 и по член 52, параграф 3 от Хартата).

Въпрос 2. Обсъдете, въз основа на съответните разпоредби на Хартата, дали ЕКПЧ и практиката на ЕСПЧ са от значение за тълкуването на членове 1 и 7 от Хартата.

Верен отговор:

Да. ЕКПЧ и практиката на ЕСПЧ по принцип са от значение за прилагането на член 7 от Хартата. В този случай обаче Съдът на ЕС не се позовава на практиката на ЕСПЧ. Това вероятно се дължи на факта, че използването на психологическа експертиза въз основа на проективни личностни тестове не отговаря на критерия за пропорционалност по член 52, параграф 1 от Хартата.

Обяснение

ЕКПЧ не представлява формално интегриран в правния ред на Съюза правен инструмент. Хартата обаче съдържа права, които съответстват на правата, гарантирани от ЕКПЧ („съответстващи права“). По силата на член 52, параграф 3 от Хартата смисълът и обхватът на тези съответстващи права по Хартата трябва да бъдат същите като определените в ЕКПЧ (включително в практиката на ЕСПЧ). С ЕКПЧ се установява минималният праг на защита. В правото на Съюза може да бъде предвидена по-широка защита (вж. член 52, параграф 3, последно изречение от Хартата, както и глава 2 и стъпки 9 и 10 в глава 8 от наръчника на FRA).

Член 52 от Хартата — Обхват и тълкуване на правата и принципите

„3. Доколкото настоящата Харта съдържа права, съответстващи на права, гарантирани от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, техният смисъл и обхват са същите като дадените им в посочената Конвенция. Тази разпоредба не пречи правото на Съюза да предоставя по-широка защита.“

Как да разбере дали става въпрос за съответстващи права?

Отговорът може да бъде открит в разясненията по член 52, параграф 3 от Хартата и по конкретната спорна разпоредба на Хартата в „Разяснения относно Хартата на основните права“ (на разположение в портала EUR-LEX, в „Договори/Други договори и протоколи“, ОВ С 303, 14.12.2007 г.).

Разяснения по член 7 — Зачитане на личния и семейния живот

„Правата, гарантирани в член 7, съответстват на правата, гарантирани от член 8 от ЕКПЧ. За да се отчете техническото развитие, думата „кореспонденция“ се заменя със „съобщения“.

В съответствие с член 52, параграф 3, това право има същия смисъл и обхват, както съответният член от ЕКПЧ. От това следва, че ограниченията, които могат законно да им бъдат наложени, са същите, както разрешените от член 8 от ЕКПЧ:

„1. Всеки има право на зачитане на неговия личен и семеен живот, на неговото жилище и тайната на неговата кореспонденция.

2. Намесата на държавните власти в ползването на това право е недопустима освен в случаите, предвидени в

закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.“

Разяснения по член 52 — Обхват и тълкуване на правата и принципите

„Членове от Хартата, чийто смисъл и обхват са същите, както съответните членове от ЕКПЧ: [...] член 7 съответства на член 8 от ЕКПЧ.“

Въпрос 3: Съвместимо ли е с Хартата използването на психологическа експертиза въз основа на проективни личностни тестове при преценката на действителната сексуална ориентация, твърдяна от лице, търсещо международна закрила?

Уводни бележки

Глава 8 от наръчника на FRA съдържа структурирана рамка за проверка дали дадена национална разпоредба е съвместима с Хартата. Използването на този контролен списък се препоръчва, за да се гарантира, че са предприети всички необходими стъпки. В този случай оценката следва да включва член 52, параграф 1 от Хартата (общата клауза за ограничаване на правата).

Условията, определени в член 52, параграф 1 от Хартата, са следните:

- Има ли предвидени в правото ограничения?
- Гарантирано ли е зачитане на същността на разглежданото основно право?
- Служат ли ограниченията за постигане на законосъобразна цел?
- Целесъобразно ли е ограничението, за да се разреши установеният проблем?
- Надхвърля ли ограничението необходимото за постигане на преследваната цел? Налични ли са мерки, които биха представлявали по-малка намеса в основните права?
- Пропорционални ли са ограниченията на преследваната цел?

В този случай акцентът е върху критерия за пропорционалност.

Верен отговор

Не. Използването на такава психологическа експертиза е несъвместимо с член 7 от Хартата (вж. решение по дело *F.*, точки 50–70). Съдът на ЕС не разглежда член 1 от Хартата.

Обяснение

Използването на психологическа експертиза като разглежданата в главното производство предста-

влява намеса по отношение на правото на лицето на зачитане на личния му живот (вж. решение по дело *F*, точка 54). С оглед на естеството и предмета на намесата в личния живот на търсещото международна закрила лице, изразяваща се в извършването и използването на такава експертиза, тази намеса е *особено тежка* (вж. решение по дело *F*, точка 60).

В тази връзка е от значение фактът, че това съгласие не е непременно свободно, тъй като *de facto* е наложено под натиска на обстоятелствата, в които се намират лицата, търсещи международна закрила (вж. решение по дело *F*, точка 53).

Тъй като разглежданият случай се отнася до намеса, следва да се проверят условията, определени в член 52, параграф 1 (вж. уводните бележки).

Съдът на ЕС преминава направо към критерия за пропорционалност. От решаващо значение е обстоятелството, че въздействието на такава експертиза върху личния живот на молителя изглежда непропорционално на преследваната цел. С оглед на тежестта на намесата в правото на неприкосновеност на личния живот, тестът не може да се счита за пропорционален на евентуалната полза за посочената в член 4 от Директива 2011/95/ЕС оценка на фактите и обстоятелствата. В тази връзка са от значение следните елементи, разгледани заедно:

- Намесата в личния живот на търсещото международна закрила лице, изразяваща се в извършването и използването на такава експертиза, е особено тежка.
- Всъщност такава експертиза почива по-специално на факта, че съответното лице се подлага на поредица от психологически тестове, предназначението на които е да се установи основен елемент от идентичността на това лице, който е свързан с личната му сфера, доколкото се отнася до интимни страни от живота на лицето.
- Принцип 18 от *принципите от Джогджакарта* относно прилагането на международното право в областта на правата на човека във връзка със сексуалната ориентация и половата идентичност гласи, че никой не може да бъде принуден да се подложи на каквато и да било форма на психологически тест поради сексуалната си ориентация или половата си идентичност.

Освен това подобна експертиза не може да се разглежда като необходима, за да се потвърдят декларациите на лице, търсещо международна закрила, относно сексуалната му ориентация, с оглед на произнасянето по молба за международна закрила, мотивирана с опасение от преследване поради посочената сексуална ориентация.

Допълнителна литература

Глава 1 „Приложно поле“ и „Каква е обосновката на член 51 от Хартата?“ и глави 3, 4, 7 и 8 от наръчника на FRA.

Ferreira, N. и Venturi, D. (2018 г.), „Testing the untestable: The CJEU’s decision in Case C-473/16, FV Bevándorlási És Állampolgársági Hivatal (28 June 2018)“ (Тестване на това, което не може да се тества: решението на Съда на ЕС по дело C-473/16, F/Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (28 юни 2018 г.), *EDAL – European Database of Asylum Law*, на разположение на адрес: <https://ssrn.com/abstract=3204321>.

КАЗУС 6 – СПИРАНЕ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА РЕШЕНИЕ ЗА ВРЪЩАНЕ УБЕЖИЩЕ И МИГРАЦИЯ

Листовка за участниците

Факти по случая

На 15 април 2009 г. г-н Madagi подава на основание националното право молба за издаване на разрешение за пребиваване по медицински причини, основаваща се на особено тежкото му заболяване. Тази молба е обявена за допустима на 4 декември 2009 г. С решение от 6 юни 2011 г. молбата за издаване на разрешение за пребиваване, подадена от г-н Madagi, е отхвърлена, поради това че държавата му на произход (Нигерия) разполага с медицинска инфраструктура, позволяваща да се лекуват болни с неговото заболяване. На 29 юни 2011 г. решението е връчено на г-н Madagi със заповед за напускане на територията на Франция. Това решение трябва да се квалифицира като „решение за връщане“ по смисъла на член 3, точка 4 от Директива 2008/115/ЕО относно връщането. На 7 юли 2011 г. г-н Madagi обжалва това решение за връщане, като посочва, че в Нигерия не съществува подходящо лечение на заболяването му. Съгласно релевантните национални разпоредби г-н Madagi не разполага със средства за съдебна защита, за да спре изпълнението на решение за връщане.

Кои разпоредби от правото на ЕС са от значение тук?

Харта на основните права на Европейския съюз (Хартата)

Член 19 – Защита в случай на принудително отвеждане, експулсиране и екстрадиране

„2. Никой не може да бъде принудително отведен, експулиран или екстрадиран към държава, в която съществува сериозен риск да бъде осъден на смърт, да бъде

подложен на изтезание или на друго нечовешко или унижително отношение или наказание.“

Член 47 – Право на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес

„Всеки, чиито права и свободи, гарантирани от правото на Съюза, са били нарушени, има право на ефективни правни средства за защита пред съд в съответствие с предвидените в настоящия член условия.“

Всеки има право неговото дело да бъде гледано справедливо и публично в разумен срок от независим и безпристрастен съд, предварително създаден със закон. Всеки има възможността да бъде съветван, защитаван и представляван.

На лицата, които не разполагат с достатъчно средства, се предоставя правна помощ, доколкото тази помощ е необходима, за да се осигури реален достъп до правосъдие.“

Директива 2008/115/ЕО относно връщането²⁶

Член 3, точка 4 предвижда следното:

„За целите на настоящата директива се прилагат следните определения:

[...]

4. „решение за връщане“ е административно или съдебно решение или друг акт, което определя или обявява за незаконен престоя на гражданин на трета страна и налага или постановява задължение за връщане.“

Член 5 гласи следното:

²⁶ Директива 2008/115/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 16 декември 2008 г. относно общите стандарти и процедури, приложими в държавите членки за връщане на незаконно пребиваващи граждани на трети страни (ОВ L 348, 2008 г., стр. 98).

„При прилагането на настоящата директива държавите членки надлежно вземат предвид:

[...]

в) здравословното състояние на засегнатия гражданин на трета страна, и спазват принципа на „забрана за връщане“.“

Член 9, озаглавен „Отлагане на извеждането“, предвижда в параграф 1:

„Държавите членки отлагат извеждането:

а) когато това би нарушило принципа на „забрана за връщане“ или

б) за продължителността на разрешено спиране на изпълнението в съответствие с член 13, параграф 2.“

Член 12 гласи:

„Решенията за връщане и – в случай че бъдат издадени – решенията за забрана за влизане и решенията за извеждане се издават в писмена форма и посочват фактическите и правните основания, както и информацията относно съществуващите правни средства за защита. [...]“

Съгласно член 13, параграфи 1 и 2:

„1. Засегнатият гражданин на трета страна има право на ефективни средства за защита, които му позволяват да обжалва или да иска преразглеждане на решенията, свързани с връщане, посочени в член 12, параграф 1, пред компетентен съдебен или административен орган, или пред компетентен орган, съставен от членове, които са безпристрастни и чиято независимост е гарантирана.

2. Посоченият в параграф 1 орган има правомощието да преразглежда решенията за връщане, посочени в член 12, параграф 1, включително възможността за вре-

менно спиране на принудителното им изпълнение, освен ако временното спиране не е вече приложимо съгласно националното законодателство.“

Член 14, параграф 1 гласи следното:

„Държавите членки гарантират, с изключение на ситуацията, предвидена в членове 16 и 17, че доколкото е възможно се вземат предвид следните принципи по отношение на граждани на трети страни по време на предоставения срок за доброволно напускане в съответствие с член 7 или по време на сроковете, за които извеждането е отложено в съответствие с член 9:

[...]

б) предоставят се спешни медицински грижи и основно лечение на болести.“

Кои разпоредби от националното право се прилагат?

Член 3(i), параграф 1 от Закона за влизането, пребиваването и установяването на чужденци на територията на страната и извеждането им от нея предвижда:

„Чужденец, който пребивава във Франция и докаже своята самоличност в съответствие с параграф 2, който страда от заболяване, създаващо реална опасност за живота или физическото му здраве или реална опасност от нечовешко или унизително отношение, когато в държавата му на произход или в държавата, където пребивава, няма подходящо лечение, може да поиска от министъра или от упълномощено от него лице разрешение да пребивава във Франция.“

Въпроси

Въпрос 1. Прилага ли се член 47 от Хартата към националните процесуални правила относно (липсата на) спиране на изпълнението?

- а) Да, Хартата е каталог на основните права, който по принцип винаги се прилага, аналогично на Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ).
- б) Да, защото тези правила се квалифицират като прилагане на Директива 2008/115/ЕО.
- в) Не, защото член 13, параграф 2 от Директива 2008/115/ЕО не изисква средството за защита, предвидено в член 13, параграф 1, непременно да има суспензивен ефект.
- г) Не, това дело се отнася до областта на убежището, а член 47 от Хартата гарантира правото на ефективна съдебна защита само за граждански иски и в контекста на наказателно преследване.

Контекстуална информация за обучителите

Уводни бележки

Този казус се основава на решение на Съда на Европейския съюз от 18 януари 2014 г., *Abdida*, C-562/13, ECLI:EU:C:2014:2453.

Казусът се отнася само до суспензивния ефект на жалба срещу решение за връщане, разгледан от Съда на ЕС в точки 39–53. Казусът не обхваща въпроса дали съществува задължение за задоволяване на основните потребности на съответното лице. Фактите по казуса са опростени и този аспект е оставен без разглеждане.

Въпроси и отговори

Въпрос 1. Прилага ли се член 47 от Хартата към националните процесуални правила относно (липсата на) спиране на изпълнението?

- а) Да, Хартата е каталог на основните права, който по принцип винаги се прилага, аналогично на ЕКПЧ.
- а) Да, защото тези правила се квалифицират като прилагане на Директива 2008/115/ЕО.
- б) Не, защото член 13, параграф 2 от Директива 2008/115/ЕО не изисква средството за защита, предвидено в член 13, параграф 1, непременно да има суспензивен ефект.
- в) Не, това дело се отнася до областта на убежището, а член 47 от Хартата гарантира правото на ефективна съдебна защита само за граждански иски и в контекста на наказателно преследване.

Уводни бележки

Важно е анализът на казус, свързан с Хартата, да започне с проверка дали Хартата се прилага въз основа на член 51, параграф 1 от нея. Обратната връзка в отговор на този въпрос би могла да е насочена към причините за последователното извършване на тази важна предварителна стъпка (вж. глава 3 от наръчника на FRA). Освен това би могло да се направи позоваване и на глава 7 от същия наръчник, която съдържа контролен списък за прилагането на член 51, параграф 1 от Хартата.

Изключително важно е да не се забравя, че основните права на ЕС се прилагат само в ситуации, които попадат в обхвата на правото на ЕС. Това представлява съществена разлика в сравнение с ЕКПЧ, която по принцип се прилага във всички случаи. При прилагането на Хартата е необходимо да се провери въз основа на член 51, параграф 1 от Хартата дали въпросният случай представлява изцяло национално положение, при което Хартата не играе

никаква роля, или попада в обхвата на правото на Съюза, при което Хартата се прилага. Системата на член 51, параграф 1 по същество се свежда до следното: прилагането на основните права на Съюза върви ръка за ръка с прилагането на други разпоредби на правото на Съюза. Важно е също така да не се забравя, че прилагането на Хартата винаги е свързано с прилагането на други разпоредби на правото на ЕС.

Този въпрос сам не е поставен изрично като такъв в решението по дело *Abdida*. Съдът на ЕС използва Хартата, за да тълкува членове 5 и 13 от Директива 2008/115/ЕО.

Верен отговор

Верният отговор е **отговор б)** (вж. ситуация А.3 в глава 7 от наръчника на FRA).

Обяснение

Съгласно член 51, параграф 1 от Хартата тя се прилага за всички национални мерки за прилагане на правото на Съюза. Съгласно практиката на Съда на ЕС „прилагането на правото на Съюза“ има широко значение, което обхваща всички видове изпълнение и прилагане на правото на Съюза от държавите членки. То има същото значение като „действия в обхвата на правото на ЕС“ и обхваща всички случаи, уредени от правото на ЕС.

В настоящия случай прилагането на Хартата е свързано с член 13, параграф 2 от Директива 2008/115/ЕО, с който на държавите членки се дава свобода на преценка във връзка с временно спиране на принудителното изпълнение на решенията за връщане. Упражняването от страна на държавите членки на такава свобода на преценка по принцип се квалифицира като „прилагане на правото на Съюза“, независимо дали се отнася до задължително или незадължително упражняване на дискреционни правомощия. Възможно е дори спазването на Хартата да доведе до задължително упражняване на свобода на преценка въз основа на правото на Съюза. Точно това се случва в разглеждания случай (други примери, в които свободата на преценка се оказва задължение, са решения на Съда на ЕС от 21 декември 2011 г., *M.S.*, C-411/10 и C-493/10, точки 55, 68–69 и 106–108 и решение от 8 май 2014 г., *Stefan*, C-329/13, точка 35). Поради това *отговор в)* не е верен.

Отговор а) не е верен (вж. уводните бележки).

Отговор г) не е верен. Важна добавена стойност на член 47 от Хартата в сравнение с член 6 от ЕКПЧ е, че обхватът на първия не е ограничен до граждански иски и наказателно преследване. Следователно той се прилага към съдебни спорове и в други области, например убежището и миграцията и данъчното облагане (вж. подчертаните части от обяснението за въпрос 2).

Въпрос 2. Обсъдете, въз основа на съответните разпоредби на Хартата, дали ЕКПЧ и

практиката на ЕСПЧ са от значение в случая.

Верен отговор:

Да. ЕКПЧ и практиката на ЕСПЧ по принцип са от значение за прилагането на член 47 и член 19, параграф 2 от Хартата. Съдът на ЕС се позовава и на практиката на ЕСПЧ (вж. решение по дело *Abdida*, точки 47 и 51).

Обяснение

ЕКПЧ не представлява формално интегриран в правния ред на Съюза правен инструмент. Хартата обаче съдържа права, които съответстват на правата, гарантирани от ЕКПЧ („съответстващи права“). По силата на член 52, параграф 3 от Хартата смисълът и обхватът на тези съответстващи права по Хартата трябва да бъдат същите като определените в ЕКПЧ (включително в практиката на ЕСПЧ). С ЕКПЧ се установява минималният праг на защита. В правото на Съюза може да бъде предвидена по-широка защита (вж. глава 2 и стъпки 9 и 10 в глава 8 от наръчника на FRA).

Член 52 от Хартата — Обхват и тълкуване на правата и принципите

„3. Доколкото настоящата Харта съдържа права, съответстващи на права, гарантирани от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, техният смисъл и обхват са същите като дадените им в посочената Конвенция. Тази разпоредба не пречи правото на Съюза да предоставя по-широка защита.“

Как да разбере дали става въпрос за съответстващи права?

Отговорът може да бъде открит в разясненията по член 52, параграф 3 от Хартата и по конкретната спорна разпоредба на Хартата в „Разяснения относно Хартата на основните права“ (на разположение в портала EUR-LEX, в „Договори/Други договори и протоколи“, ОВ С 303, 14.12.2007 г.).

Разяснения по член 19 — Защита в случай на принудително отвеждане, експулсиране и екстрадиране

„[...]“

*Параграф 2 включва съответната съдебна практика на Европейския съд по правата на човека относно член 3 от ЕКПЧ (вж. решение от 17 декември 1996 г. по дело *Ahmed* с/у Австрия, ССП 1996, стр. 2206 и решение от 7 юли 1989 г. по дело *Soering*).“*

Разяснения по член 47 — Право на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес

„Първа алинея се основава на член 13 от ЕКПЧ:

„Всеки, чиито права и свободи, провъзгласени в тази конвенция, са нарушени, има право на ефи-

касни правни средства за тяхната защита пред съответните национални власти, дори и нарушението да е извършено от лица, действащи при упражняване на служебни функции.“

Въпреки това в правото на Съюза защитата има по-широк обхват, тъй като гарантира право на ефективно обжалване пред съдия.

„[...]“

Втора алинея съответства на член 6, точка 1 от ЕКПЧ, който гласи:

„Всяко лице, при решаването на правен спор относно неговите граждански права и задължения или основателността на каквото и да е наказателно обвинение срещу него, има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок от независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона. Съдебното решение се обявява публично, но пресата и публиката могат да бъдат отстранявани по време на целия или на част от съдебния процес в интерес на нравствеността, обществената и националната сигурност в едно демократично общество, когато това се изисква от интересите на непълнолетните лица или за защита на личния живот на страните по делото или, само в необходимата според съда степен, в случаите, когато поради особени обстоятелства публичността би нанесла вреда на интересите на правосъдието.“

В правото на Съюза правото на съдебна защита не е ограничено до жалбите, свързани с гражданските права и задължения. Това е една от последиците от факта, че Съюзът е правова общност, както това бе посочено от Съда в решението му от 23 април 1986 г. по дело 294/83 *Les Verts* с/у Европейския парламент, ССП 1986, стр. 1339. Въпреки това, с изключение на приложното им поле, гаранциите, предвидени от ЕКПЧ, се прилагат по сходен начин в Съюза.

*Що се отнася до третата алинея, трябва да се отбележи, че в съответствие със съдебната практика на Европейския съд по правата на човека следва да се предостави правна помощ, когато липсата на такава помощ би обезсилила гаранцията за наличието на ефективни средства за правна защита (решение на ЕКПЧ от 9.10.1979 г., *Airey* с/у Ирландия, *Série A, Volume 32*, стр. 11). Съществува също така и система за правна помощ по дела пред Съда на Европейския съюз.“*

Разяснения по член 52 — Обхват и тълкуване на правата и принципите

„Членове от Хартата, чийто смисъл и обхват са същите, както съответните членове от ЕКПЧ:

„[...]“

член 19, параграф 2 съответства на член 3 от ЕКПЧ, по начина, по който той се тълкува от Европейския съд по правата на човека.

„[...]“

Членове, които имат същия смисъл както съответните членове от ЕКПЧ, но чийто обхват е по-широк:

[...]

член 47, параграфи 2 и 3, съответства на член 6, параграф 1 от ЕКПЧ, но ограничението до спорове по граждански права и задължения или по наказателни обвинения не се прилага по отношение на правото на Съюза и неговото прилагане [...].“

Въпрос 3. Трябва ли членове 5 и 13 от Директива 2008/115/ЕО във връзка с член 19, параграф 2 и член 47 от Хартата да се тълкуват в смисъл, че трябва да съществува възможност за обжалване със спиране на изпълнението на решение за връщане, чието изпълнение може да изложи засегнатия гражданин на трета държава на сериозен риск от тежко и необратимо влошаване на здравословното му състояние?

Верен отговор

Да (вж. решение по дело *Abdida*, точки 46–53).

Според Съда на ЕС членове 5 и 13 от Директива 2008/115/ЕО във връзка с член 19, параграф 2 и с член 47 от Хартата трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална законодателна уредба, която не предвижда възможност за обжалване със спиране на изпълнението на решение за връщане, чието изпълнение може да изложи засегнатия гражданин на трета държава на сериозен риск от тежко и необратимо влошаване на здравословното му състояние.

Обяснение

Директивата не изисква предвиденото в член 13, параграф 1 от нея средство за защита да има суспензивен ефект. Характеристиките на това средство за защита обаче трябва да се определят в съответствие с член 47 от Хартата, който препотвърждава принципа на ефективната съдебна защита.

В тази връзка следва да се отбележи, че член 19, параграф 2 от Хартата уточнява, че никой не може да бъде принудително отведен към държава, в която съществува сериозен риск да бъде подложен на нечовешко или унизително отношение. Като се позовава на практиката на ЕСПЧ, Съдът на ЕС счита, че в *много редките случаи*, в които извеждането на гражданин на трета държава с тежко заболяване към държава, в която не съществува подходящо лечение, би нарушило принципа на забрана за връщане и следователно в съответствие с член 5 от Директива 2008/115/ЕО, разгледан в светлината на член 19, параграф 2 от Хартата, държавите членки не могат да го извършат.

Тези много редки случаи се отличават с тежестта и непоправимия характер на вредите в резултат от извеждането на гражданин на трета държава към

държава, в която съществува сериозен риск да бъде подложен на нечовешко или унизително отношение.

Ефективността на производството по жалба, подадена срещу решение за връщане, чието изпълнение може да изложи засегнатия гражданин на трета държава на сериозен риск от тежко и необратимо влошаване на здравословното му състояние, изисква при тези обстоятелства гражданинът на трета държава да има на свое разположение жалба със суспензивен ефект, за да се гарантира, че решението за връщане няма да бъде изпълнено преди разглеждането от компетентен орган на оплакване относно нарушение на член 5 от Директива 2008/115/ЕО във връзка с член 19, параграф 2 от Хартата.

Допълнителна литература

Глава 1 „Приложно поле“ и „Каква е обосновката на член 51 от Хартата?“ и глави 3, 4, 7 и 8 от наръчника на FRA.

КАЗУС 7 – НЕПРОФЕСИОНАЛНА ЖУРНАЛИСТИКА В YOUTUBE

ЗАЩИТА НА ДАННИТЕ И ИНФОРМАЦИОННО ОБЩЕСТВО

Листовка за участниците

Факти по случая

Г-н Persson заснема видеозапис в полицейско управление. Видеозаписът се отнася до негови показания пред полицията в контекста на образувано срещу него административно производство. На видеозаписа могат да бъдат видени полицейските помещения и полицаи, изпълняващи задълженията си. Записан е разговорът на г-н Persson с полицейските служители, докато те изпълняват някои административни функции. Може да се чуе самият той, както и съответните полицейски служители и лицето, което го придружава до полицейското управление. Г-н Persson публикува създадения по този начин видеозапис в интернет сайта [YouTube](#).

Националният орган за защита на данните (ОЗД) приема, че г-н Persson е нарушил съответните национални правила, тъй като не е уведомил полицейските служители за целта на видеозаписа. Той също така не е предоставил на националния ОЗД информация за целта на заснемането на видеозаписа и публикуването му в интернет сайт, за да докаже, че целта му при тези действия отговаря на изискванията на съответните национални правила. Вследствие на това националният ОЗД иска от г-н Persson да предприеме действия за заличаване на видеозаписа от YouTube и други интернет сайтове, където е публикуван.

Г-н Persson сезира националния съд. Той признава, че не е получил изричното съгласие на полицейските служители нито за заснемането на видеозаписа, нито за последващото му публикуване в интернет. Той обаче твърди, че чрез видеозаписа е искал да покаже на обществеността нещо, което според него представлява незаконосъобразна дейност на полицията.

Националният съд счита, че от предходната практика на Съда на Европейския съюз е видно, че раз-

глежданата дейност по записване и качване на записа в интернет попада в обхвата на Общия регламент относно защитата на данните (ОРЗД)²⁷ и че не се прилага изключение. По-специално обработването не се вписва в рамките на освободената от прилагането на ОРЗД „дейност, която е изцяло лична или домашна“, тъй като Persson не е ограничил разпространението на видеозаписа и по този начин е позволил „достъп до лични данни на неограничен брой хора“. Националният съд обаче иска насоки от Съда на ЕС по следния въпрос: попадат ли действията на частноправен субект като тези на г-н Persson в обхвата на понятието „журналистически цели“, както е определено в член 85 от ОРЗД?

Кои разпоредби от правото на ЕС са от значение тук?

Харта на основните права на Европейския съюз (Хартата)

Член 7 – Зачитане на личния и семейния живот

„Всеки има право на зачитане на неговия личен и семеен живот, на неговото жилище и тайната на неговите съобщения“.

Член 8 – Защита на личните данни

„1. Всеки има право на защита на неговите лични данни.“

²⁷ Регламент (ЕС) 2016/679 на Европейския парламент и на Съвета от 27 април 2016 г. относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни и относно свободното движение на такива данни и за отмяна на Директива 95/46/ЕО (Общ регламент относно защитата на данните), ОВ L 119, 2016 г.

2. Тези данни трябва да бъдат обработвани добросъвестно, за точно определени цели и въз основа на съгласието на заинтересованото лице или по силата на друго предвидено от закона легитимно основание. Всеки има право на достъп до събраните данни, отнасящи се до него, както и правото да изиска поправянето им.

3. Спазването на тези правила подлежи на контрол от независим орган.“

Член 11 — Свобода на изразяване на мнение и свобода на информация

„1. Всеки има право на свобода на изразяването на мнения. Това право включва свободата да отстоява своето мнение, да получава и да разпространява информация и идеи без намеса на публичните власти и независимо от границите.

2. Свободата и плурализмът на медиите се зачитат.“

Общ регламент относно защитата на данните

Цел

Целта на ОРЗД е да се гарантира защитата на основните права и свободи на физическите лица във връзка с обработването на лични данни, например правото на зачитане на личния и семейния живот и правото на защита на личните данни, гарантирани от членове 7 и 8 от Хартата, като същевременно се позволява свободното движение на лични данни.

Въпроси

За да сезира националния съд, г-н Persson трябва да заплати съдебни такси (27,50 EUR).

Член 78, параграф 1 от ОРЗД предвижда право на ефективна съдебна защита срещу решенията на ОЗД. ОРЗД обаче не съдържа разпоредби относно съдебните такси или процесуалните правила, уреждащи такива съдебни производства.

Задължението за плащане на съдебни такси произтича от националното процесуално право, а разглежданата правна уредба се прилага по принцип по отношение на административни дела и не е предназначено за прилагане на ОРЗД. В този конкретен случай националното процесуално право предвижда освобождаване от съдебни такси. Г-н Persson обаче не отговаря на изискванията за това освобождаване, тъй като освен условията, свързани с финансовото състояние, освобождаването се прилага само за лица над 30-годишна възраст. Той не е съгласен и твърди, че изискванията за освобождаване нарушават принципа на недискриминация (член 21 от Хартата).

Тази цел обаче не може да бъде преследвана, без да се отчита фактът, че тези основни права трябва да известна степен да бъдат съгласувани с основното право на свобода на изразяване на мнение (член 11 от Хартата).

Член 6 — Законосъобразност на обработването

„1. Обработването е законосъобразно, само ако и доколкото е приложимо поне едно от следните условия: [...]

е) обработването е необходимо за целите на легитимните интереси на администратора или на трета страна, освен когато пред такива интереси преимущество имат интересите или основните права и свободи на субекта на данните, които изискват защита на личните данни, по-специално когато субектът на данните е дете.“

Член 85 — Обработване и свобода на изразяване и информация

„2. За обработването, извършвано за журналистически цели и за целите на академичното, художественото или литературното изразяване, държавите членки предвиждат изключения или дерогации от глава II (принципи), глава III (права на субекта на данни), глава IV (администратор и обработващ лични данни), глава V (предаване на лични данни на трети държави и международни организации), глава VI (независими надзорни органи), глава VII (сътрудничество и съгласуваност) и глава IX (особени ситуации на обработване на данни), ако те са необходими за съгласуване на правото на защита на личните данни със свободата на изразяване и информация.“

Контекстуална информация за обучителите

Уводни бележки

Този казус се основава на решение на Съда на ЕС от 14 февруари 2019 г., *Buivids*, C-345/17, ECLI:EU:C:2019:122. Решение по дело *Buivids* се основава на предходна съдебна практика:

- решение на Съда на ЕС от 6 ноември 2003 г., *Lindqvist*, C-101/01, ECLI:EU:C:2003:596;
- решение на Съда на ЕС от 16 декември 2008 г., *Satamedia*, C-73/07, EU:C:2008:727.

Следва да се отбележи, че решението по дело *Buivids* се основава на [Директива 95/46/ЕО за защита на данните](#) (ДЗД), а тази директива е заменена с ОРЗД, който се прилага от 25 май 2018 г. насам. Решението по дело *Buivids* се позовава на член 7, буква е) и член 9 от ДЗД. В листовката тези разпоредби са заменени с (почти) идентичните член 6, параграф 1, буква е) и член 85 от ОРЗД.

В проучването на казуса се разглежда само частта от решението относно втория въпрос, в която Съдът на ЕС дава указания на националния съд как може да провери дали дадена дейност се отнася до обработването на лични данни за журналистически цели по смисъла на директивата. По отношение на първия въпрос Съдът на ЕС постановява, че видеозапис като разглеждания и публикуването му в интернет попадат в обхвата на Директива 95/46/ЕО. Фактът, че записът е направен еднократно, не променя това. В крайна сметка записът, направен с цифрова камера, се съхранява в паметта на камерата и следователно може да се счита за автоматизирано обработване на лични данни. Фактът, че записът включва образите на полицейски служители в офис, също не променя това, тъй като директивата не предвижда изключение от това правило. Тази част от решението е включена във фактите по случая и следователно се приема за даденост, а не е част от въпросите. Трябва обаче да се отбележи, че тази част от решението предполага, че защитата на данните се прилага за редица непрофесионални публикации на лични данни на трети страни в различни форми на социални медии като Facebook и Instagram.

Въпроси и отговори

За да сезира националния съд, г-н Persson трябва да заплати съдебни такси (27,50 EUR). Член 78, параграф 1 от ОРЗД действително предвижда право на ефективна съдебна защита срещу решенията на ОЗД, които засягат дадено лице. ОРЗД обаче не съдържа разпоредби относно съдебните такси или процесуалните правила, уреждащи такива съдебни производства. Задължението за плащане на съдебни такси произтича от националното процесуално право, а съответното национално право по принцип се прилага по отношение на административни дела и не е предназначено за прилагане на ОРЗД. В този

конкретен случай националното процесуално право предвижда освобождаване от съдебни такси. Г-н Persson обаче не отговаря на изискванията за това освобождаване, тъй като освен условията, свързани с финансовото състояние, освобождаването се прилага само за лица над 30-годишна възраст. Той не е съгласен и твърди, че изискванията за освобождаване нарушават принципа на недискриминация (член 21 от Хартата).

Въпрос 1. Прилага ли се Хартата към националната правна уредба относно съдебните такси?

- а) Да, Хартата е каталог на основните права, който по принцип винаги се прилага, аналогично на ЕКПЧ.
- б) Не, регламентът не съдържа разпоредби относно съдебните такси или процесуалните правила. Тези разпоредби попадат в обхвата на националната процесуална автономия.
- в) Не, разглежданата национална правна уредба се прилага по принцип и не е предназначена за прилагане на регламента.
- г) Да, става въпрос за национално процесуално правило, което се използва в контекста на ОРЗД.

Уводни бележки

Важно е анализът на казус, свързан с Хартата, да започне с проверка дали Хартата се прилага въз основа на член 51, параграф 1 от нея. Обратната връзка в отговор на този въпрос би могла да е насочена към причините за последователното извършване на тази важна предварителна стъпка (вж. глава 3 от наръчника на FRA). Освен това би могло да се направи позоваване и на глава 7 от същия наръчник, която съдържа контролен списък за прилагането на член 51, параграф 1 от Хартата.

Изключително важно е да не се забравя, че основните права на ЕС се прилагат само в ситуации, които попадат в обхвата на правото на ЕС. Това представлява съществена разлика в сравнение с ЕКПЧ, която по принцип се прилага във всички случаи. При прилагането на Хартата е необходимо да се провери въз основа на член 51, параграф 1 от Хартата дали въпросният случай представлява изцяло национално положение, при което Хартата не играе никаква роля, или попада в обхвата на правото на Съюза, при което Хартата се прилага. Системата на член 51, параграф 1 по същество се свежда до следното: прилагането на основните права на Съюза върви ръка за ръка с прилагането на други разпоредби на правото на Съюза. Важно е също така да не се забравя, че прилагането на Хартата винаги е свързано с прилагането на други разпоредби на правото на ЕС.

Този въпрос не е взет като такъв от решението по дело *Buivids*.

Верен отговор

Верният отговор е **отговор г)** (вж. ситуация А.4 в глава 7 от наръчника на FRA).

Обяснение

Съгласно член 51, параграф 1 от Хартата тя се прилага за всички национални мерки за прилагане на правото на Съюза. Съгласно практиката на Съда на ЕС „прилагането на правото на Съюза“ има широко значение, което обхваща всички видове изпълнение и прилагане на правото на Съюза от държавите членки. То има същото значение като „действия в обхвата на правото на ЕС“ и обхваща всички случаи, уредени от правото на ЕС.

Националните мерки, които се използват за гарантиране на прилагането и ефективността на правото на ЕС (санкциониране, средства за правна защита и принудително изпълнение), се квалифицират като „прилагане на право на Съюза“ по смисъла на член 51, параграф 1 от Хартата. Основните права на ЕС се прилагат към тези национални мерки, ако те се използват в контекста на правото на ЕС. Това правило обикновено се прилага, независимо дали разглежданият правен акт на Съюза съдържа специфични разпоредби (задължения) относно ефективността на правото на ЕС.

Отговор а) не е верен (вж. уводните бележки).

В **отговор б)** правилно се посочва, че тези правила попадат в обхвата на националната процесуална автономия. Въпреки това, както е обяснено по-горе, предприемането на действия в рамките на тази процесуална автономия може се квалифицира като прилагане на правото на Съюза (член 51, параграф 1 от Хартата).

Отговор в) не е верен. Общи правила, които не са предназначени за прилагане на правото на ЕС, могат се квалифицират като прилагане на член 51, ако правилото се използва в контекста на правото на ЕС.

Въпрос 2. Обсъдете, въз основа на съответните разпоредби на Хартата, дали ЕКПЧ и практиката на ЕСПЧ са от значение в този случай.

Верен отговор:

Да. ЕКПЧ по принцип е от значение за прилагането на членове 8 и 11 от Хартата.

Обяснение

ЕКПЧ не представлява формално интегриран в правния ред на Съюза правен инструмент. Хартата обаче съдържа права, които съответстват на правата, гарантирани от ЕКПЧ („съответстващи права“). По силата на член 52, параграф 3 от Хартата смисълът и обхватът на тези съответстващи права по Хартата трябва да бъдат същите като определените в ЕКПЧ (включително в практиката на ЕСПЧ).

С ЕКПЧ се установява минималният праг на защита. В правото на Съюза може да бъде предвидена по-широка защита (вж. глава 2 и стъпки 9 и 10 в глава 8 от наръчника на FRA).

Член 52 от Хартата — Обхват и тълкуване на правата и принципите

„3. Доколкото настоящата Харта съдържа права, съответстващи на права, гарантирани от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, техният смисъл и обхват са същите като дадените им в посочената Конвенция. Тази разпоредба не пречи правото на Съюза да предоставя по-широка защита.“

Как да разбере дали става въпрос за съответстващи права?

Отговорът може да бъде открит в разясненията по член 52, параграф 3 от Хартата и по конкретната спорна разпоредба на Хартата в „Разяснения относно Хартата на основните права“ (на разположение в портала EUR-LEX, в „Договори/Други договори и протоколи“, ОВ С 303, 14.12.2007 г.).

Разяснения по член 7 — Зачитане на личния и семейния живот

„Правата, гарантирани в член 7, съответстват на правата, гарантирани от член 8 от ЕКПЧ. За да се отчете техническото развитие думата „кореспонденция“ се заменя със „съобщения.“

Разяснения по член 11 — Свобода на изразяването на мнение и свобода на информация

„Член 11 съответства на член 10 от Европейската конвенция за правата на човека [...]“

Разяснения по член 52 — Обхват и тълкуване на правата и принципите

„[...] Членове от Хартата, чийто смисъл и обхват са същите, както съответните членове от ЕКПЧ:

[...]

- член 7 съответства на член 8 от ЕКПЧ

[...]

- член 11 съответства на член 10 от ЕКПЧ.“

От това следва, че членове 8 и 10 от ЕКПЧ (и съответната съдебна практика на ЕСПЧ) по принцип са от значение за разясненията по членове 7 и 11 от Хартата от гледна точка на установяването на минималното равнище на защита (вж. решение по дело *Buivids*, точка 65; Съдът на ЕС споменава само член 7 от Хартата).

Член 8 от Хартата няма еквивалент в ЕКПЧ. ЕСПЧ обаче тълкува член 8 от ЕКПЧ като включващ защитата на данните (решение на ЕСПЧ (голям състав) от 4 декември 2008 г., *S и Marper с/у Обединеното кралство*, № 30562/04 и 30566/04).

В решението по дело *Buivids* Съдът на ЕС се позовава на съдебната практика, в която Съдът в Страсбург е разработил поредица от относими критерии, които трябва да бъдат взети предвид (вж. решение по дело *Buivids*, точка 66).

Въпрос 3. Как бихте оценили този случай с оглед на ОРЗД и Хартата? Обсъдете намирането на баланс между конкуриращите се основни права

Решение на Съда на ЕС

Фактически обстоятелства като заснемане на полицейски служители в полицейско управление при снемане на показания и публикуване на видеозаписа в интернет сайт, към който потребителите могат да изпращат, гледат и споделят такива материали, могат да представляват обработване на лични данни единствено за целите на **журналистическа дейност** (член 85 от ОРЗД), при условие че от посочения запис е видно, че заснемането и публикуването имат за **цел единствено публичното разгласяване на информация, мнения или идеи**. Това следва да се определи от националния съд.

Обяснение

Отправната точка на Съда на ЕС е, че следва да се съгласуват две основни права, а именно правото на неприкосновеност на личния живот на полицейските служители и правото на ищеца на свобода на изразяване (вж. решение по дело *Buivids*, точка 62).

а) Кои фактори следва да вземе предвид националният съд? Кое следва да бъде от решаващо значение?

Националният съд трябва да провери дали от спорния видеозапис е видно, че i) заснемането и публикуването на записа са били направени **единствено за цел ii) публичното разгласяване на iii) информация, мнения или идеи** (вж. решение по дело *Buivids*, точка 59).

Следователно, за да се намери равновесната точка между двете основни права, защитата на основното право на личен живот изисква дерогациите и ограниченията на защитата на данните да се въвеждат в границите на **строго необходимото** (вж. решение по дело *Buivids*, точка 64).

Относимите критерии, които трябва да бъдат взети предвид, са приносът към дебат от обществен интерес, известността на засегнатото лице, предметът на репортажа, досегашното поведение на съответното лице, съдържанието, форматът и последиците от публикацията, начинът и обстоятелствата, при които е била получена информацията, както и нейната достоверност (вж. решение по дело *Buivids*, точка 66; Съдът на ЕС черпи тези критерии от практиката на ЕСПЧ).

б) Щеше ли да има разлика, ако случаят се отнасяше до публикация в печатните медии?

Съдът на ЕС не разглежда този въпрос. Генералният адвокат обаче се позовава на ЕКПЧ, като посочва следното (точка 63):

„Съдът в Страсбург е постановил, че съдържанието и комуникациите по интернет носят със сигурност по-голям риск от накърняване на упражняването на правата и свободите на човека, по-специално на правото на зачитане на личния живот, от риска, който носят публикации в пресата посредством използването на по-старомодна технология като например печатни медии.“

Този елемент изглежда би могъл да е от значение в контекста на проверката за пропорционалност.

в) Какво мислите за мненията, изразени пред Съда на ЕС от някои държави членки, че журналистиката винаги непременно предполага известна степен на формализъм и професионални процедури или контрол?

Съдът на ЕС счита, че обстоятелството, че г-н *Buivids* не е журналист по професия, не изключва възможността заснемането на видеозаписа и публикуването му в интернет да попаде в освобождаването за журналистически цели (вж. решение по дело *Buivids*, точка 55).

г) Има ли значение фактът, че YouTube не е журналистическа платформа?

Не, тъй като Съдът на ЕС счита, че обстоятелството, че г-н *Buivids* е пуснал онлайн този запис в интернет сайт като YouTube не може само по себе си да изключи квалификацията на това обработване на лични данни като извършено единствено за целите на журналистическа дейност по смисъла на член 9 от ДЗД (вж. решение по дело *Buivids*, точка 56).

д) От значение ли е обстоятелството, че полицейските служители не са били информирани за записа и неговата цел?

Трябва да се вземе предвид възможността администраторът да приеме мерки за смекчаване на степента на намеса в правото на неприкосновеност на личния живот. В случая, видно от преписката, представена пред Съда на ЕС, не би могло да се изключи вероятността заснемането и публикуването на спорния видеозапис, без засегнатите лица да са информирани за заснемането и неговите цели, да представляват намеса в основното право на зачитане на личния живот на тези лица, а именно полицейските служители, участващи във въпросния видеозапис (вж. решение по дело *Buivids*, точки 66 и 67).

Допълнителна литература

Глава 1 „Приложно поле“ и „Каква е обосновката на член 51 от Хартата?“ и глави 3, 4 и 7 от наръчника на FRA.

Решение на ЕСПЧ от 8 ноември 2016 г., *Magyar Helsinki Bizottság c/y Унгария*, CE:ECHR:2016:1108JUD001803011.

Решение на ЕСПЧ от 27 юни 2017 г., *Satakunnan Markkinapörssi Oy и Satamedia Oy c/y Финландия*, CE:ECHR:2017:0627JUD000093113.

Erdos, D. (2015 г.), „From the Scylla of restriction to the Charybdis of licence? Exploring the scope of the “special purposes” freedom of expression shield in European data protection“ (От Сцила на ограничаването към Харибда на лицензирането? Проучване на обхвата на свободата на изразяване на мнение за „специални цели“ в европейската защита на данните), *Common Market Law Review*, том 52, стр. 119–154.

Docksey, C. и Hijmans, H. (2019 г.), „The Court of Justice as a key player in privacy and data protection“ (Съдът

като ключов участник в неприкосновеността на личния живот и защитата на данните), *European Data Protection Law Review*, том 5, № 3, стр. 300–316.

Европейски надзорен орган по защита на данните (ЕНОЗД) (2017 г.), *Оценка на необходимостта от мерки, които ограничават основното право на защита на личните данни: набор от инструменти*, Брюксел, ЕНОЗД, на разположение на адрес: https://edps.europa.eu/sites/edp/files/publication/17-06-01_necessity_toolkit_final_en.pdf.

Европейски надзорен орган по защита на данните (ЕНОЗД) (2019 г.), *Насоки на ЕНОЗД за оценка на пропорционалността на мерките, които ограничават основните права на неприкосновеност на личния живот и на защита на личните данни*, Брюксел, ЕНОЗД.

КАЗУС 8 – ЗАДЪЛЖЕНИЕ НА ДОСТАВЧИЦИТЕ НА ДАЛЕКОСЪОБЩИТЕЛНИ УСЛУГИ ЗА ЗА- ПАЗВАНЕ НА МЕТАДАНИ ЗАЩИТА НА ДАНИТЕ И ИНФОРМАЦИОННО ОБ- ЩЕСТВО

Листовка за участниците

Факти по случая

Г-н Brown и г-н Rice подават поотделно до компетентния национален съд жалби за съдебен контрол за законосъобразност на някои национални разпоредби. Те твърдят, че тези разпоредби са несъвместими с Хартата. Техните твърдения се отнасят до национален режим, който налага на доставчиците на далекосъобщителни услуги задължение за запазване на данни за съобщения, което обхваща всички съобщителни средства и всички ползватели. Те заявяват, че това задължение за общо запазване на данни нарушава Хартата. Според националния законодател целта на този режим е на компетентните органи да се осигурят средства за разследване и борба с престъпленията. Запазването на данните за съобщенията дава на органите възможност за достъп до данните във връзка с изпратените от дадено лице съобщения дори преди то да бъде заподозряно в участие в престъпление. Запазват се данните на всички граждани, тъй като заподозрените лица и мрежите често не са известни предварително. Когато възникне подозрение срещу дадено лице, това общо задължение за запазване на данни позволява на полицията или на агенцията за разузнаване да получи достъп до данни за предишни периоди, които не биха били налични без общо задължение за запазване на данни. Според националните органи целевото запазване на данни не може да замени задължението за общо запазване на данни. Освен това националните разпоредби се отнасят само до данните за трафик и данните за местонахождение (известни като метаданни, които показват с кого, къде, как и колко време се е осъществявала комуникация). Те не включват съдържанието на телефонни обаждания, текстови съобщения или съобщения по електронна поща.

Кои разпоредби от правото на ЕС са от значение тук?

Харта на основните права на Европейския съюз (Хартата)

Член 7 – Зачитане на личния и семейния живот

„Всеки има право на зачитане на неговия личен и семеен живот, на неговото жилище и тайната на неговите съобщения.“

Член 8 – Защита на личните данни

„1. Всеки има право на защита на неговите лични данни.“

2. Тези данни трябва да бъдат обработвани добросъвестно, за точно определени цели и въз основа на съгласието на заинтересованото лице или по силата на друго предвидено от закона легитимно основание. Всеки има право на достъп до събраните данни, отнасящи се до него, както и правото да изиска поправянето им.“

3. Спазването на тези правила подлежи на контрол от независим орган.“

Член 11 – Свобода на изразяване на мнение и свобода на информация

„1. Всеки има право на свобода на изразяването на мнение. Това право включва свободата да отстоява своето мнение, да получава и да разпространява информация и идеи без намеса на публичните власти и независимо от границите.“

Директива 2002/58/ЕО за правото на неприкосновеност на личния живот и електронни комуникации²⁸

Цел

Директива 2002/58/ЕО има за цел да гарантира високо ниво на защита на личните данни и неприкосновеност на личния живот за всички електронни съобщителни услуги, независимо от използваната технология. За тази цел Директива 2002/58/ЕО съдържа конкретни разпоредби, предназначени да осигурят защита на ползвателите на електронни съобщителни услуги срещу рисковете за техните лични данни и за неприкосновеността на личния им живот, произтичащи от новите технологии и от нарастващия капацитет за автоматизирано съхранение и обработване на данни.

Принцип на поверителност на електронните съобщения

По-специално член 5, параграф 1 от тази директива предвижда, че държавите членки трябва да гарантират чрез националното си законодателство поверителността на съобщенията, изпратени посредством публични съобщителни мрежи и обществено достъпни електронни съобщителни услуги, както и поверителността на свързаните с тях данни за трафик. Принципът на поверителност на съобщенията, установен с Директива 2002/58/ЕО, предполага, че като общо правило на всяко лице, различно от ползвателите, е забранено да съхранява данните за трафик, свързани с електронни съобщения, без съгласието на съответните ползватели. Директивата съдържа някои специфични изключения, например за необходимото обработване и съхранение на данните за трафик с цел изготвяне на сметки и търговия с услуги.

²⁸ Директива 2002/58/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 12 юли 2002 г. относно обработката на лични данни и защита на правото на неприкосновеност на личния живот в сектора на електронните комуникации (ОВ L 201, 2002 г., стр. 37), изменена с Директива 2009/136/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 25 ноември 2009 г. (ОВ L 337, 2009 г., стр. 11).

Въпроси

Забележка: въпросите се отнасят само до *запазването* на данните, а не до въпроса за *достъпа* на компетентните национални органи до запазените данни.

За завеждането на такива дела в съда трябва да бъдат платени съдебни такси (27,50 EUR). Това изискване произтича от националното процесуално право. Посоченото право по принцип се прилага към административни дела и не е предназначено за прилагане на директивата. Директива 2002/58/ЕО обаче не съдържа разпоредби относно съдебните такси или процесуалните правила, уреждащи такива съдебни производства.

В този конкретен случай националното процесуално право предвижда освобождаване от съдебни такси. В допълнение към условията, свързани с финансовото състояние, освобождаването се прилага само за лица на възраст над 30 години. Г-н Brown (на възраст 32 години) отговаря на изискванията за това освобождаване, а г-н Rice (на възраст 28 години) — не. Последният не е съгласен с това и твърди, че изискванията за освобождаване нарушават принципа на недискриминация (член 21 от Хартата).

Член 15, параграф 1: дискреционни правомощия на държавите членки

Освен това член 15, параграф 1 от Директива 2002/58/ЕО позволява на държавите членки да въвеждат изключения от предвиденото в член 5, параграф 1 от нея задължение за гарантиране на поверителността на личните данни. Тази разпоредба гласи следното:

*„1. Държавите членки могат да приемат законодателни мерки, за да ограничат обхвата на правата и задълженията, предвидени в [...] от настоящата директива, когато такова ограничаване представлява необходима, подходяща и пропорционална мярка в рамките на демократично общество, за да гарантира национална сигурност (т.е. държавна сигурност), отбрана, обществена безопасност и превенцията, разследването, разкриването и преследването на криминални нарушения или неразрешено използване на електронна комуникационна система [...]. В тази връзка, държавите членки могат, *inter alia*, да одобрят законодателни мерки, предвиждащи съхранението на данни за ограничен период, оправдани на основанията, изложени в настоящия параграф. [...]“*

Кои разпоредби от националното право се прилагат?

Разглежданата в главното производство национална правна уредба се основава на член 15, параграф 1 от Директива 2002/58/ЕО, като за целите на борбата с престъпността предвижда общо и неизбирателно запазване на всички данни за трафик и данни за местонахождение на всички абонати и регистрирани ползватели на всички електронни съобщителни средства. Съгласно съответните национални разпоредби доставчиците на далекосъобщителни услуги са длъжни да запазват данните за съобщения, необходими за идентифициране на източника и местоназначението на съобщенията, датата, часа, продължителността и естеството на всяко съобщение, използваното съобщително оборудване и местонахождението на използваното мобилно съобщително оборудване в началото и в края на всяко съобщение.

Контекстуална информация за учителите

Уводни бележки

Този казус се основава на решение на Съда на Европейския съюз от 21 декември 2016 г., *Tele2/Watson*, C-203/15 и C-698/15, ECLI:EU:C:2016:970, което на свой ред се основава на решение на Съда на ЕС от 8 април 2014 г., *Digital Rights Ireland*, C-293/12 и C-594/12, EU:C:2014:238.

Съгласно [Директива 2006/24/ЕО](#) за запазване на данни правото на ЕС задължава доставчиците на далекосъобщителни услуги да запазват данни за трафика и данни за местонахождението с цел разкриване, предотвратяване и наказателно преследване на престъпления. Целта на този режим е на компетентните органи да се осигурят средства за разследване и борба с тежки престъпления, и по-специално за борба с тероризма. Директивата е обявена за невалидна от Съда на ЕС в решение *Digital Rights Ireland*. Съдът на ЕС постановява, че общото задължение за запазване на данни съгласно директивата не е в съответствие с членове 7 и 8 от Хартата. В резултат на решението на Съда на ЕС отпада задължението за далекосъобщителните оператори да запазват данни съгласно правото на Съюза. Остава обаче възможността държавите членки да предвидят такова задължение по силата на националното право въз основа на член 15, параграф 1 от Директива 2002/58/ЕО. Много държави членки се възползват от това правомощие и приемат национални правила, уреждащи запазването на такива данни и достъпа до тях. Решението по дело *Tele2/Watson* е насочено към въпроса за съвместимостта на такава национална правна уредба с Хартата. Делото се отнася до метаданните. В повечето държави метаданните са се считали преди това за не толкова чувствителни, колкото съдържанието на съобщението. В решението по дело *Tele2/Watson* обаче Съдът на ЕС пояснява, че тази информация е също толкова чувствителна, колкото е и *самото съдържание* на съобщенията (решение по дело *Tele2/Watson*, точка 99). Решение *Tele2/Watson* се отнася както до *запазването* на такива данни (първия въпрос в решението), така и до *достъпа* на компетентните национални органи до запазените данни. Настоящият казус се съсредоточава само върху запазването на данни, а не върху достъпа до тях.

Въпроси и отговори

За завеждането на такива дела в съда трябва да бъдат платени съдебни такси (27,50 EUR). Това искване произтича от националното процесуално право. Посоченото право по принцип се прилага към административни дела и не е предназначено за прилагане на директивата. Директива 2002/58/ЕО обаче не съдържа разпоредби относно съдебните такси или процесуалните правила, уреждащи такива съдебни производства. В този конкретен случай националното процесуално право предвиж-

да освобождаване от съдебни такси. В допълнение към условията, свързани с финансовото състояние, освобождаването се прилага само за лица на възраст над 30 години. Г-н Brown (на възраст 32 години) отговаря на изискванията за това освобождаване, а г-н Rice (на възраст 28 години) – не. Последният не е съгласен с това и твърди, че изискванията за освобождаване нарушават принципа на недискриминация (член 21 от Хартата).

Въпрос 1. Прилага ли се член 21 от Хартата към националната правна уредба относно съдебните такси?

- а) Да, Хартата е каталог на основните права, който по принцип винаги се прилага, аналогично на ЕКПЧ.
- б) Не, директивата не съдържа разпоредби относно съдебните такси. Тези разпоредби попадат в обхвата на националната процесуална автономия.
- в) Не, разглежданата национална правна уредба се прилага по принцип и не е предназначена за прилагане на директивата.
- г) **Да, става въпрос за национално процесуално правило, което се използва в контекста на директивата.**

Уводни бележки

Важно е анализът на казус, свързан с Хартата, да започне с проверка дали Хартата се прилага въз основа на член 51, параграф 1 от нея. Обратната връзка в отговор на този въпрос би могла да е насочена към причините за последователното извършване на тази важна предварителна стъпка (вж. глава 3 от наръчника на FRA). Освен това би могло да се направи позоваване и на глава 7 от същия наръчник, която съдържа контролен списък за прилагането на член 51, параграф 1 от Хартата.

Изключително важно е да не се забравя, че основните права на ЕС се прилагат само в ситуации, които попадат в обхвата на правото на ЕС. Това представлява съществена разлика в сравнение с ЕКПЧ, която по принцип се прилага във всички случаи. При прилагането на Хартата е необходимо да се провери въз основа на член 51, параграф 1 от Хартата дали въпросният случай представлява изцяло национална ситуация, при което Хартата не играе никаква роля, или попада в обхвата на правото на Съюза, при което Хартата се прилага. Системата на член 51, параграф 1 по същество се свежда до следното: прилагането на основните права на Съюза върви ръка за ръка с прилагането на други разпоредби на правото на Съюза. Важно е също така да не се забравя, че прилагането на Хартата винаги е свързано с прилагането на други разпоредби на правото на ЕС.

Този въпрос не е взет като такъв от решението по дело *Tele2/Watson*.

Верен отговор

Верният отговор е **отговор г** (вж. ситуация А.4 в глава 7 от наръчника на FRA).

Обяснение

Съгласно член 51, параграф 1 от Хартата тя се прилага за всички национални мерки за прилагане на правото на Съюза. Съгласно практиката на Съда на ЕС „прилагането на правото на Съюза“ има широко значение, което обхваща всички видове изпълнение и прилагане на правото на Съюза от държавите членки. То има същото значение като „действия в обхвата на правото на ЕС“ и обхваща всички случаи, уредени от правото на ЕС.

Националните мерки, използвани за гарантиране на прилагането и ефективността на правото на ЕС (санкциониране, средства за правна защита и принудително изпълнение), се квалифицират като „прилагане на право на Съюза“ по смисъла на член 51, параграф 1. Основните права на ЕС се прилагат към тези национални мерки, ако те се използват в този контекст. Това правило обикновено се прилага, независимо дали разглежданият правен акт на Съюза съдържа специфични разпоредби (задължения) относно ефективността на правото на ЕС.

Отговор а не е верен (вж. уводните бележки).

В **отговор б**) правилно се посочва, че тези правила попадат в обхвата на националната процесуална автономия. Въпреки това предприемането на действия в рамките на тази процесуална автономия се квалифицира като прилагане на правото на Съюза (член 51, параграф 1 от Хартата).

Отговор в) не е верен. Общи правила, които не са предназначени за прилагане на правото на ЕС, могат се квалифицират като прилагане на член 51, ако правилото се използва в контекста на правото на ЕС.

Въпрос 2. Обсъдете, въз основа на съответните разпоредби на Хартата, дали ЕКПЧ и практиката на ЕСПЧ са от значение в този случай.

Верен отговор:

Да. ЕКПЧ по принцип е от значение за прилагането на членове 8 и 11 от Хартата.

Обяснение

До присъединяването на ЕС към ЕКПЧ Конвенцията не представлява формално интегриран в правния ред на Съюза правен инструмент. Хартата обаче съдържа права, които съответстват на правата, гарантирани от ЕКПЧ („съответстващи права“). По силата на член 52, параграф 3 от Хартата смисълът и обхватът на тези съответстващи права по Хартата трябва да бъдат същите като определените в ЕКПЧ (включително в практиката на ЕСПЧ). С ЕКПЧ

се установява минималният праг на защита. В правото на Съюза може да бъде предвидена по-широка защита (вж. глава 2 и стъпки 9 и 10 в глава 8 от наръчника на FRA).

Член 52 от Хартата – Обхват и тълкуване на правата и принципите

„3. Доколкото настоящата Харта съдържа права, съответстващи на права, гарантирани от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, техният смисъл и обхват са същите като дадените им в посочената Конвенция. Тази разпоредба не пречи правото на Съюза да предоставя по-широка защита.“

Как да разбере дали става въпрос за съответстващи права?

Отговорът може да бъде открит в разясненията по член 52, параграф 3 от Хартата и по конкретната спорна разпоредба на Хартата в „Разясненията относно Хартата на основните права“ (на разположение в портала EUR-LEX, в „Договори/Други договори и протоколи“, ОВ С 303, 14.12.2007 г.).

Разяснения по член 7 – Зачитане на личния и семейния живот

„Правата, гарантирани в член 7, съответстват на правата, гарантирани от член 8 от ЕКПЧ. За да се отчете техническото развитие думата „кореспонденция“ се заменя със „съобщения.“

Разяснения по член 11 – Свобода на изразяване на мнение и свобода на информация

„Член 11 съответства на член 10 от Европейската конвенция за правата на човека [...]“

Разяснения по член 52 – Обхват и тълкуване на правата и принципите

„[...] Членове от Хартата, чийто смисъл и обхват са същите, както съответните членове от ЕКПЧ:

[...]

- член 7 съответства на член 8 от ЕКПЧ

[...]

- член 11 съответства на член 10 от ЕКПЧ.“

От това следва, че членове 8 и 10 от ЕКПЧ (включително практиката на ЕСПЧ) по принцип са от значение за разясненията по членове 7 и 11 от Хартата от гледна точка на установяването на минималното равнище на защита. В ЕКПЧ няма съответстващо на член 7 от Хартата право. Съдът на ЕС счита, че член 8 от Хартата се различава от член 7 от нея и няма еквивалент в ЕКПЧ (вж. решение по дело *Tele2/Watson*, точка 129). Следва обаче да се отбележи, че ЕСПЧ тълкува член 8 от ЕКПЧ като включващ защитата на данните (решение на ЕСПЧ (голям състав) от 4 декември 2008 г., *S и Marper с/у Обединеното кралство*, № 30562/04 и 30566/04).

Въпрос 3. Как бихте оценили националните правила, уреждащи запазването на данните, с оглед на Хартата?

Уводна бележка

Глава 8 от наръчника на FRA съдържа структурирана рамка за проверка дали дадена национална разпоредба е съвместима с Хартата. Препоръчва се използването на този контролен списък, за да се гарантира, че са предприети всички необходими стъпки. В този случай оценката следва да включва проверка дали е налице ограничаване на правата и проверка въз основа на член 52, параграф 1 от Хартата (общата клауза за ограничаване на правата по Хартата) и член 52, параграф 3 от Хартата, който се прилага за правата по Хартата, съответстващи на правата, гарантирани от ЕКПЧ.

Условията, определени в член 52, параграф 1 от Хартата, са следните:

- Има ли предвидени в правото ограничения?
- Гарантирано ли е зачитане на същността на разглежданото основно право?
- Служат ли ограниченията за постигане на законосъобразна цел?
- Целесъобразно ли е ограничението, за да се разреши установеният проблем?
- Надхвърля ли ограничението необходимото за постигане на преследваната цел? Налични ли са мерки, които биха представлявали по-малка намеса в основните права?
- Пропорционални ли са ограниченията на преследваната цел?

Верен отговор

Съдът на ЕС постановява следното:

„Член 15, параграф 1 от Директива 2002/58/ЕО във връзка с членове 7, 8 и 11 и член 52, параграф 1 от Хартата трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална правна уредба, която за целите на борбата с престъпността предвижда общо и неизбирателно запазване на всички данни за трафик и данни за местонахождение на всички абонати и регистрирани ползватели на всички електронни съобщителни средства.“

Обяснение

Оценката би могла да е структурирана по следния начин:

а) Ограничава ли разглежданата национална правна уредба основните права?

Вж. решение на Съда на ЕС по дело *Tele2*, точки 98–101 (вж. също заключението на генералния адвокат по дело *Tele2*, точки 253, 254 и 257).

Според Съда на ЕС тази правна уредба представлява намеса в основните права, провъзгласени в членове 7, 8 и 11 от Хартата.

Съдът на ЕС взема предвид по-специално факта, че от запазването на *всички данни за трафик и данни за местонахождение*, разгледани заедно, е възможно да се изведат много точни заключения за личния живот на лицата, чиито данни са били запазени (например относно навигацията им в ежедневието, мястото на постоянно или временно пребиваване, ежедневните им или други пътувания, упражняваните дейности, социалните връзки на тези лица и социалните кръгове, в които се движат). Посочените данни предоставят средства да се установи профилът на съответните лица – информация, която с оглед на правото на зачитане на личния живот е също толкова чувствителна, колкото е и *самото съдържание* на съобщенията. Обстоятелството, че запазването на данните се осъществява без абонатите или ползвателите на електронни съобщителни услуги да са информирани за това, може да породи усещане в съзнанието на съответните лица, че личният им живот е обект на постоянно наблюдение.

Намесата в основните права, провъзгласени в членове 7 и 8 от Хартата, се оказва „силно изразена“ и трябва да се счита за „особено тежка“.

Що се отнася до член 11 от Хартата, Съдът на ЕС счита, че запазването на данни за трафик и данни за местонахождение би могло да окаже въздействие върху използването на електронните съобщителни средства и следователно върху упражняването от техните ползватели на свободата им на мнение, гарантирана от член 11 от Хартата (вж. решение по дело *Tele2/Watson*, точка 92). Въпреки че член 11 от Хартата е посочен в решението, то не включва отделен анализ на тази разпоредба.

б) Има ли предвидени в правото ограничения?

Да.

в) Гарантирано ли е зачитане на същността на разглежданото основно право?

Да.

Разглежданата национална правна уредба не засяга същността на тези права, тъй като не позволява запазването на съдържанието на съобщенията (вж. решение на Съда на ЕС по дело *Tele2*, точка 101).

г) Служат ли ограниченията за постигане на законосъобразна цел?

Не.

Целта на националната правна уредба е борбата с престъпността.

Обикновено при прилагането на член 52, параграф 1 от Хартата широк набор от цели може по принцип да се квалифицират като законосъобразни. В този случай възможните основания за обосновка са ограничени по силата на член 15, параграф 1 от Ди-

ректива 2002/58/ЕО, в който действително се изброяват „превенцията, разследването, разкриването и преследването на криминални нарушения“ като възможни основания за обосновка.

Съдът на ЕС обаче счита, че предвид тежестта на намесата в разглежданите основни права, каквато представлява национална правна уредба, предвиждаща запазване на данни за трафик и на данни за местонахождение, само борбата с тежките престъпления може да обоснове такава мярка (вж. решение на Съда на ЕС по дело *Tele2*, точка 102).

д) Целесъобразно ли е ограничението, за да се разреши установеният проблем?

Да — този въпрос не се разглежда изрично от Съда на ЕС.

е) Пропорционални ли са ограниченията?

Не.

Според Съда на ЕС национална правна уредба като разглежданата надхвърля границите на *строго* необходимото и не може да се счита за обоснована (вж. решение на Съда на ЕС по дело *Tele2*, точка 107).

Съдът на ЕС прилага строг критерий за пропорционалност. В съображение 11 от Директива 2002/58/ЕО се уточнява, че такива мерки трябва да бъдат „строго“ пропорционални на предвидената цел, а от установената практика на Съда на ЕС следва, че защитата на основното право на зачитане на личния живот на равнището на Съюза изисква дерогациите и ограниченията на защитата на личните данни да се въвеждат в границите на строго необходимото (вж. решение на Съда на ЕС по дело *Tele2*, точки 95–96).

Основните съображения на Съда на ЕС относно пропорционалността могат да бъдат обобщени по следния начин (вж. решение на Съда на ЕС по дело *Tele2*, точки 103–106):

Националната правна уредба предвижда общо и неизбирателно запазване на всички данни за трафик и данни за местонахождение. Освен това тя се отнася общо за всички абонати и регистрирани ползватели, като визира всички средства за електронни съобщения, както и всички данни за трафик, и не предвижда каквото и да било диференциране, ограничение или изключение в зависимост от преследваната цел. Тя засяга абсолютно всички лица, които използват електронни съобщителни услуги, без да е необходимо тези лица да се намират, макар и непряко, в положение, което би могло да даде повод за наказателно преследване. Следователно тя се прилага дори за лица, за които не съществува никаква улика, даваща основание да се счита, че действията им биха могли да имат някаква, била тя непряка и далечна, връзка с извършени тежки престъпления. Освен това тя не предвижда никакво изключение, поради което се прилага и за лица, чиито съобщения според националното право представляват професионална тайна.

В заключение: ограниченията не могат да бъдат обосновани по силата на член 52, параграф 1 от Хартата. Следователно не е необходимо да се проверява дали разглежданото право по Хартата съответства на право, гарантирано от ЕКПЧ (член 52, параграф 3), или има еквивалент в други инструменти в областта на правата на човека, по които Съюзът или всички държави членки са страни (член 53).

Въпрос 4. Ако считате, че тези правила представляват нарушение на Хартата, какво следва да се направи, така че националната правна уредба да бъде приведена в съответствие с Хартата?

Верен отговор

Основният проблем съгласно принципа на пропорционалност е общият и неизбирателен обхват на задължението за запазване на данни за местонахождение и данни за трафик. Следователно следва да се въведе i) целево задължение за запазване на данни, което ii) е ограничено до борбата с тежките престъпления. Съдът на ЕС определя конкретни минимални изисквания.

Обяснение: изисквания, представени от Съда на ЕС

(решение на Съда на ЕС по дело *Tele2*, точки 108–112).

Целта следва да бъде борбата с тежките престъпления.

Националната правна уредба трябва да предвижда ясни и точни правила, които да уреждат обхвата и прилагането на разглежданата мярка за запазване на данни и да установяват минимални изисквания, така че лицата, чиито данни са запазени, да разполагат с достатъчни гаранции, позволяващи ефикасна защита на техните лични данни срещу рискове от злоупотреби. Тази правна уредба трябва в частност да посочва обстоятелствата и условията, при които може превантивно да се приложи мярка за запазване на данни, като по този начин се гарантира ограничаването ѝ до строго необходимото.

Запазването на данни следва да бъде ограничено до строго необходимото. То трябва да отговаря на обективни критерии, установяващи връзка между подлежащите на запазване данни и преследваната с това цел. Такива условия трябва по-специално да се явяват на практика реално ограничаващи обхвата на мярката, а следователно и засегнатите лица.

Националната правна уредба трябва да е основана на обективни обстоятелства, които да правят възможно с нея да се визира лице, чиито данни може да разкриват пряка или непряка връзка с тежки престъпления. Може да се използва географски критерий, ако въз основа на обективни обстоятелства компетентните национални органи установят, че в една или в няколко географски зони съществува повишен риск от подготвяне или извършване на такива престъпления.

Допълнителна литература

Глава 1 „Приложно поле“ и „Каква е обосновката на член 51 от Хартата?“ и глави 3, 4, 7 и 8 от наръчника на FRA.

Cameron, I. (2017 г.), „A. Court of Justice balancing data protection and law enforcement needs: Tele2/Watson and Watson“ (А. Намиране на баланс от Съда на ЕС между защитата на данните и нуждите на право-прилагането: решение по съединени дала Tele2/Watson и Watson), *Common Market Law Review*, том 54, № 5, стр. 1467–1495.

Docksey, C. и Hijmans, H. (2019 г.), „The Court of Justice as a key player in privacy and data protection“ (Съдът като ключов участник в неприкосновеността на

личния живот и защитата на данните), *European Data Protection Law Review*, том 5, № 3, стр. 300–316.

Европейски надзорен орган по защита на данните (ЕНОЗД) (2017 г.), *Оценка на необходимостта от мерки, които ограничават основното право на защита на личните данни: набор от инструменти*, Брюксел, ЕНОЗД, на разположение на адрес: https://edps.europa.eu/sites/edp/files/publication/17-06-01_necessity_toolkit_final_en.pdf.

Европейски надзорен орган по защита на данните (ЕНОЗД) (2019 г.), *Насоки на ЕНОЗД за оценка на пропорционалността на мерките, които ограничават основните права на неприкосновеност на личния живот и на защита на личните данни*, Брюксел, ЕНОЗД.

ПРИЛОЖЕНИЕ: ФОРМУЛЯРИ ЗА ОЦЕНКА

1. Пример за формуляр за оценка на обучението за присъствени семинари

(Забележка: Следният образец на формуляр за оценка трябва да бъде адаптиран в съответствие с програмата и нуждите на съответния семинар. Препоръчва се той да бъде предоставен на участниците най-малко 5 минути преди края на семинара и да бъде събран накрая. Целта е да се гарантира висок процент на отговорилите).

Заглавие, място и дата на провеждане на семинара _____

Моля, посочете вида на организацията, за която работите: _____

Моля, посочете професията си: _____

Помогнете ни да подобрим качеството на нашите семинари, като попълните настоящия въпросник. Оценката е анонимна.

Практически и организационни аспекти	Отлично	Добро	Средно	Задоволително	Слабо	Не е приложимо
а) Материали (публикации, инструменти, презентации и др.), предоставени на участниците	☐	☐	☐	☐	☐	☐
б) Практически аспекти: конферентна зала, подкрепа от персонала, логистична организация, програма	☐	☐	☐	☐	☐	☐
в) Кетъринг по време на обяда и почивките	☐	☐	☐	☐	☐	☐
г) Добро отношение и професионализъм на организатора на събитието (резервация на полет и настаняване, когато е приложимо)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Място за Вашите коментари (моля, посочете някои конкретни примери за това, което Ви е харесало или не и защо):						

Колко интересен и/или уместен за Вашата работа беше семинарът?	Отлично	Добро	Средно	Задоволително	Слабо	Не е приложимо
а) Общо качество на семинара	☐	☐	☐	☐	☐	☐
б) Сесия 1: ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
в) Сесия 2: ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
г) Сесия 3: ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Място за Вашите коментари (моля, посочете някои конкретни примери за това, което Ви е харесало или не и защо):						

РЕЗУЛТАТИ: Беше ли Ви полезен семинарът от гледна точка на:	Отлично	Добро	Средно	Задоволително	Слабо	Не е приложимо
а) Възможност за обсъждане и обмен на идеи и извлечени поуки	☐	☐	☐	☐	☐	☐
б) Получаване на нова информация за собствената Ви работа	☐	☐	☐	☐	☐	☐
в) Задълбочаване на сътрудничеството с други участници/организации/институции	☐	☐	☐	☐	☐	☐
г) Предоставени възможности за работа в мрежа	☐	☐	☐	☐	☐	☐
д) Получаване на по-добра представа в материалите на FRA и за Хартата на ЕС за правата на човека, основните права	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Място за Вашите коментари (моля, посочете някои конкретни примери за това, което Ви е харесало или не и защо):						

Моля, добавете други коментари, които бихте искали да ни представите като отзив:

Благодарим Ви за отделеното време за оценка на Вашето преживяване и за предоставянето на ценни отзиви!

2. Пример за формуляр за оценка на обучението за онлайн семинари

(Забележка: Следният образец на формуляр за оценка трябва да бъде адаптиран в съответствие с действителната програма и нуждите на съответния семинар. Препоръчва се да го оформите като онлайн анкета и да я изпратите на участниците най-късно в деня след обучението. Целта е да се гарантира висок процент на отговорилите).

Заглавие, място и дата на провеждане на семинара _____

Моля, посочете вида на организацията, за която работите: _____

Моля, посочете професията си: _____

Помогнете ни да подобрим качеството на нашите семинари, като попълните настоящия въпросник. Оценката е анонимна.

Практически и организационни аспекти	Отлично	Добро	Средно	Задоволително	Слабо	Не е приложимо
а) Материали (списък с публикации, материали и инструменти във връзка с Хартата, презентации и др.), предоставени на участниците	☐	☐	☐	☐	☐	☐
б) Практически аспекти: покана, програма и платформа за провеждане на уебинара	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Място за Вашите коментари (моля, посочете някои конкретни примери за това, което Ви е харесало или не и защо):						

Колко интересен и/или уместен за Вашата работа беше уебинарът?	Отлично	Добро	Средно	Задоволително	Слабо	Не е приложимо
а) Общо качество на уебинара	☐	☐	☐	☐	☐	☐
б) Сесия 1: ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
в) Сесия 2: ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
г) Сесия 3: ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Място за Вашите коментари (моля, посочете някои конкретни примери за това, което Ви е харесало или не и защо):						

РЕЗУЛТАТИ: Беше ли Ви полезен семинарът от гледна точка на:	Отлично	Добро	Средно	Задоволително	Слабо	Не е приложимо
а) Възможност за обсъждане и обмен на идеи и извлечени поуки по време на интерактивната дискусия	☐	☐	☐	☐	☐	☐
б) Получаване на нова информация за собствената Ви работа	☐	☐	☐	☐	☐	☐
в) По-добро разбиране на материалите и инструментите на FRA относно Хартата на основните права на ЕС	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Място за Вашите коментари (моля, посочете някои конкретни примери за това, което Ви е харесало или не и защо):						
Моля, добавете други коментари, които бихте искали да ни представите като отзив:						

Благодарим Ви за отделеното време за оценка на Вашето преживяване и за предоставянето на ценни отзиви!

Популяризиране и защита на вашите основни права в ЕС —

Хартата на основните права на Европейския съюз (ХОПЕС) представлява декларацията на ЕС за правата на човека. Тя неизменно обвързва институциите на ЕС и държавите членки, когато действат в обхвата на правото на Съюза. Далеч не е лесно обаче да се прецени дали конкретен случай попада в обхвата на правото на Съюза. Ето защо е необходимо на практикуващите юристи да се осигурят обучение и учебни материали, за да могат да разберат приложното поле на Хартата, както е установено в член 51 от нея.

Настоящото ръководство за обучители има за цел да осигури насоки по отношение както на организирането, така и на провеждането на такива обучения, въз основа на поредица от проучвания на казуси, които в бъдеще ще бъдат разширени.

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

FRA – АГЕНЦИЯ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА
fra.europa.eu

 facebook.com/fundamentalrights

 twitter.com/EURightsAgency

 linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

© FRA, 2023 г.

© Люксембург: Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.

Служба за публикации на Европейския съюз